

การวิเคราะห์พื้นที่การสู้รบในอดีตช่วงสงครามเก้าทัพด้วยแนวคิดภูมิศาสตร์ทหารแบบ OCOKA

(กรณีศึกษาพื้นที่สู้รบ ณ ท่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี)

The Analysis of the Historical Battlefields During the Nine Armies War
using OCOKA Military Geography Concept: The Case Study of the Battle Area
at Thung Lat Ya, Kanchanaburi Province.

กิตติธัช นาคศรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

วิทยานิพนธ์เสนอคณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร

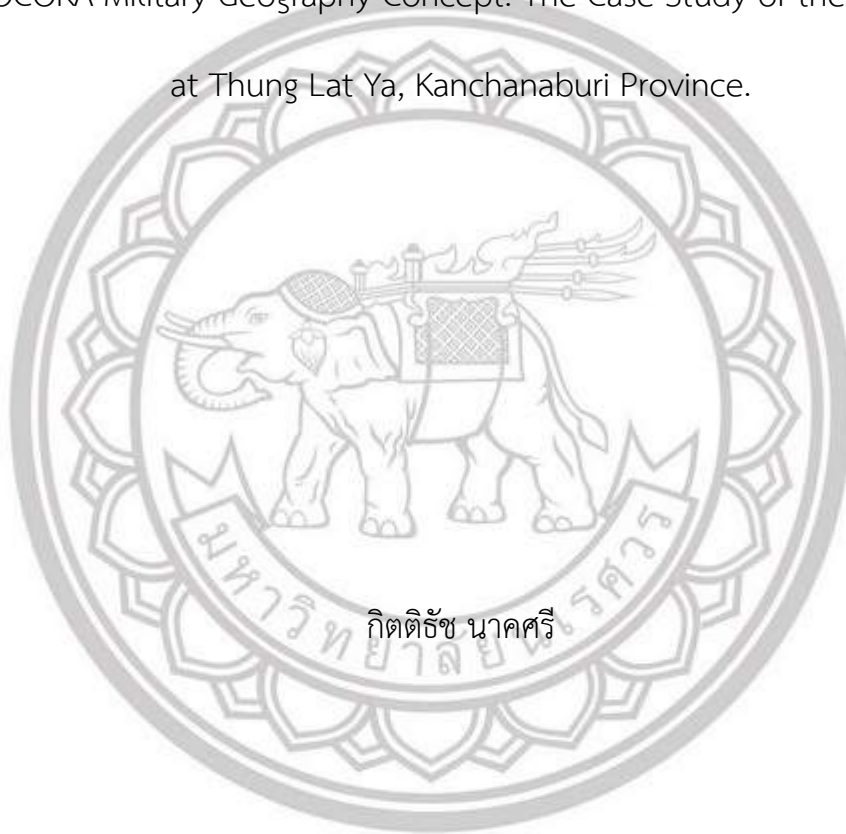
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิศาสตร์ ปีการศึกษา 2566

การวิเคราะห์พื้นที่การสู้รบในอดีตช่วงสงครามเก้าทัพด้วยแนวคิดภูมิศาสตร์ทหารแบบ OCOKA

(กรณีศึกษาพื้นที่สู้รบ ณ ท่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี)

The Analysis of the Historical Battlefields During the Nine Armies War
using OCOKA Military Geography Concept: The Case Study of the Battle Area
at Thung Lat Ya, Kanchanaburi Province.

กิตติช นาคศรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

วิทยานิพนธ์เสนอคณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาภูมิศาสตร์ ปีการศึกษา 2566

ชื่อเรื่อง	การวิเคราะห์พื้นที่การสู้รบในอดีตช่วงสงครามเก้าทัพด้วยแนวคิด ภูมิศาสตร์ทหารแบบ OCOKA กรณี ศึกษาพื้นที่สู้รบ ณ พุ่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี
ผู้วิจัย	กิตติธัช นาคศรี
ประธานที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ร.อ.ดร.ชัยวิวัฒน์ วงศาโรจน์
กรรมการที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ต.ดร.รังสรรค์ เกตุออด
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ วท.ม สาขาภูมิศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2566
คำสำคัญ	OCOKA, การวิเคราะห์ภูมิประเทศทางทหาร, ข้อมูลการต่อสู้ทาง ประวัติศาสตร์, การเคลื่อนไหวข้ามประเทศ

รองศาสตราจารย์
ร.อ.ดร.ชัยวิวัฒน์ วงศาโรจน์
อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี

อาจารย์ธัญญาลักษณ์
จันทร์สมบัติ
ประธานหลักสูตร
วท.บ.สาขาวิชาภูมิศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ว่าที่ ร.ต.ดร.รังสรรค์ เกตุออด
หัวหน้าภาควิชา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ภูมิประเทศทางทหารด้วยแนวคิด OCOKA กับการสำรวจระยะไกลและเทคนิค GIS เพื่อตรวจสอบสถานการณ์ทางทหารระหว่างไทยและพม่า ในช่วงสงครามเก้าทัพซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสองร้อยปีก่อน (ถูกนำมาใช้เป็นกรณีศึกษา) ได้ใช้ข้อมูลจาก Google Earth, Google Maps, GIS และข้อมูลทางประวัติศาสตร์

ผลการศึกษาจากการวิเคราะห์การบูรณาการข้อมูลเหล่านี้ เราพบว่าแนวคิด OCOKA สามารถประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวถึงการเคลื่อนไหวข้ามประเทศ (CCM) การศึกษานี้ทำหน้าที่เป็นตัวอย่างว่าข้อมูลในอดีตสามารถบูรณาการเข้ากับข้อมูลภูมิสารสนเทศได้อย่างไร ช่วยให้เห็นภาพการศึกษาเชิงพื้นที่ในอดีตมากขึ้น

Title	THE ANALYSIS OF THE HISTORICAL BATTLEFIELDS DURING THE NINE ARMIES WAR USING OCOKA MILITARY GEOGRAPHY CONCEPT: The Case Study of the Battle Area at Thung Lat Ya, Kanchanaburi Province.
Author	KITTITOUCH NAKSRI
Advisor	Associate Professor Capt.Dr. Chaiwiwat Wongsaroj
Co-Advisor	Assistant Professor, Acting Lt. Dr. Rangsan Ket-ord
Academic Paper	M.S. Thesis in Geography, Naresuan University, 2023
Keywords	OCOKA, Military terrain analysis, Historical battle data, Cross country movement.

ABSTRACT

This study applies the Military terrain analysis with OCOKA concept to remote sensing and GIS techniques to examine the military situation in Thailand and Burma. The War of the Nine Armies, which took place over two hundred years ago, was used as a case study. We obtained data from Google Earth, Google Maps, GIS, and historical battle data.

By analyzing the integration of these data, we found that the OCOKA concept can be effectively applied to geo-informatics technology, mentioned cross-country movement (CCM). This study serves as an example of how historical data can be integrated with online geospatial data to provide a more visual representation of past spatial studies. The full study results can be found in the article linked below.

All rights reserved

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาภูมิศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งได้ปลูกฝังองค์ความรู้ ในระดับปริญญาตรี การให้ความรู้ด้านวิชาการ คำปรึกษา รวมถึงกำลังใจอันมีค่ายิ่งที่สนับสนุนให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ และสมบูรณ์ได้ด้วยดีนอกจากนั้นขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ส่งผลให้มีความสามารถในทางภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศที่นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่ออีกทั้งคณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นสถาบันอันที่รักและภาคภูมิใจยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ร.อ.ดร.ชัยวิวัฒน์ วงศาโรจน์ และผศ.ว่าที่ ร.ต.ดร.รังสรรค์ เกตุอืด อาจารย์ประจำหลักสูตรภูมิศาสตร์ ภาควิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเปรียบเสมือน “ครู” “บิดา” และ “ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์” ผู้คอยให้ทั้งองค์ความรู้และ ชี้แนวทางให้คำแนะนำในการเขียนเล่มวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ ลุล่วงลงไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอขอบความกตัญญูทวดเวทิตาคุณให้แก่ คุณพ่อวิมล นาคศรี คุณแม่สหัสริน สนนาม และคุณถาวร สนนาม ที่คอยสนับสนุนการศึกษามาโดยตลอด รวมทั้งผู้มี พระคุณทุกท่าน พี่ๆ น้องๆ เพื่อนทุกคน ที่คอยให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับ และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้ เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนา งานวิจัยต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

กิตติธัช นาคศรี

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
ประกาศศุณูการ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัย	2
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	2
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	2
1. ขอบเขตด้านพื้นที่.....	2
2. ขอบเขตด้านวิธีการ	3
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา	3
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ	3
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.7 รูปแบบของ BMC: Business Model Canvas	5
บทที่ 2	7
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 OCOKA Military Terrain Analysis	7

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

2.2	ข้อพิจารณาปัจจัยการปฏิบัติการทางทหาร (ปัจจัย OCOKA)	10
2.3	A GIS Assisted Knowledge-Based Approach for Military Operations	11
2.4	สงครามเก้าทัพ	13
1.	ภูมิหลัง	15
2.	การเตรียมการ	15
3.	ลำดับเวลา	18
4.	ผลลัพธ์และบทสรุป	27
2.5	อุทยานประวัติศาสตร์สงคราม 9 ทัพ	29
1.	ข้อมูลที่อยู่	29
2.	ข้อมูลทั่วไป	29
บทที่ 3	30
วิธีการดำเนินการวิจัย	30
3.1	พื้นที่ศึกษา	30
3.2	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	31
3.3	ทบทวนวรรณกรรม	31
3.4	ระเบียบวิธีวิจัย	35
1.	OCOKA: Observation and Filed of Fire การตรวจการณ์และพื้นที่การยิง	35
2.	OCOKA: Cover and Concealment การกำบังและการซ่อนพราง	36
3.	OCOKA: Obstacles สิ่งกีดขวาง	36
4.	OCOKA: Key Terrain ภูมิประเทศสำคัญ	37
5.	OCOKA: Avenue of Approach แนวทางเคลื่อนที่	38
บทที่ 4	40
ผลการศึกษา	40

4.1 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Observation and Filed of Fire	41
4.2 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Cover and Concealment	42
4.3 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Obstacles.....	43
4.4 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Key Terrain	44
4.5 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Avenue of Approach	45
4.6 ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า	46
บทที่ 5.....	50
บทสรุป	50
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	50
5.2 อภิปรายผล	50
1. แผนที่เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.)	51
2. พื้นที่สันนิษฐานเบื้องต้น	51
5.3 ข้อเสนอแนะ	52
บรรณานุกรม	53
ภาคผนวก	57
ประวัติย่อของผู้วิจัย	63

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า.....46

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 รูปแบบของ BMC: Business Model Canvas	5
ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
ภาพ 3 OCOKA Military Terrain Analysis การล้อมวิกส์เบิร์ก.....	9
ภาพ 4 แผนที่แสดงเส้นทางการเดินทัพ ไทยกับพม่า ในศึกสงครามเก้าทัพ.....	14
ภาพ 5 ด้านเจดีย์สามองค์.....	18
ภาพ 6 อุทยานประวัติศาสตร์สงคราม 9 ทัพ.....	29
ภาพ 7 พื้นที่ศึกษาการสู้รบระหว่างไทย-พม่า ในช่วงสงคราม 9 ทัพ.....	30
ภาพ 8 สร้าง Viewshed analysis ณ.เขาชนไก่ทุ่งลาดหญ้า ในโปรแกรม QGIS.....	32
ภาพ 9 ข้อมูลชั้นเฉพาะเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดินและการปกคลุมที่ดิน.....	32
ภาพ 10 ข้อมูลชั้นเฉพาะเรื่องของการใช้ประโยชน์ถนน.....	32
ภาพ 11 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของแหล่งน้ำ.....	33
ภาพ 12 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของแนวสันเขาภาพ.....	33
ภาพ 13 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของความลาดชัน.....	34
ภาพ 14 ชั้นข้อมูลแสดงแนวทางเคลื่อนที่ของกองทัพไทยกับกองทัพพม่า.....	34
ภาพ 15 ชั้นข้อมูลแสดงลำดับเหตุการณ์การสู้รบระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพพม่า.....	35
ภาพ 16 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับการตั้งสถานที่สังเกตการณ์.....	36
ภาพ 17 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับการหาที่กำบังหรือจุดซ่อนพราง.....	37
ภาพ 18 Knowledge base การหาทำเลสำหรับสิ่งกีดขวาง.....	37

ภาพ 19 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับภูมิประเทศที่สำคัญ.....	39
ภาพ 20 Knowledge base การหาเส้นทางที่เหมาะสมต่อแนวทางเคลื่อนที่.....	39
ภาพ 21 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การตั้งจุดสังเกตการณ์.....	41
ภาพ 22 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่เหมาะสมต่อการกำบังและการซ่อนพราง.....	42
ภาพ 23 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งสิ่งกีดขวาง.....	43
ภาพ 24 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แสดงให้เห็นถึงภูมิประเทศที่สำคัญ.....	44
ภาพ 25 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แนวทางการเคลื่อนที่.....	50
ภาพ 26 แผนที่ เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.)	50
ภาพ 27 แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศ	51
ภาพ 28 บทความเล่าใหม่ เพื่อเข้าใจสงคราม 9 ทัฟ ในนิตยสารสารคดี.....	57
ภาพ 29 The Siamese army formation	57
ภาพ 30 วิดีโอบรรยาย ประวัติสงครามเก้าทัพ	58
ภาพ 31 ตราประจำจังหวัดภูเก็ต รูปท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทร.....	58
ภาพ 32 บทสรุปสงคราม 9 ทัฟ	58
ภาพ 33 การเลือกตำแหน่งพื้นที่ต้องการศึกษา ข้อมูลใน EARTHDATA.....	59
ภาพ 34 การดาวโหลดชุดข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศใน EARTHDATA.....	59
ภาพ 35 ข้อมูล DEM จังหวัดกาญจนบุรี.....	60
ภาพ 36 Knowledge base for Selection of Wet Bridging Sites.....	61
ภาพ 37 Knowledge Base for Selection of Dry Bridging Sites.....	61
ภาพ 38 Knowledge Base for Selection of Ferry Sites.....	61
ภาพ 39 Knowledge Base for Selection of Helipad Sites.....	62

ลิขสิทธิ์ © มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

ภาพ 40 Knowledge Base for Identification of Tactically Important Roads.....62

ภาพ 41 Knowledge Base for Preparation of Vehicle Mobility Maps.....62

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การวิเคราะห์พื้นที่ปฏิบัติการตามหลักการ OCOKA เป็นการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทั้งสองฝ่าย ในพื้นที่ปฏิบัติการที่เปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางของการสู้รบ ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์พื้นที่ทางทหารด้วยหลักเกณฑ์สำคัญตามยุทธวิธี จึงเป็นการนำมาซึ่งชัยชนะ หรือความพ่ายแพ้ด้วยเช่นกัน

การล้อมวิกส์เบิร์ก (18 พฤษภาคม - 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2406) (Prime and Comstock, 1863) ถือเป็นปฏิบัติการทางทหารครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายในการรณรงค์วิกส์เบิร์กของสงครามกลางเมืองอเมริกาในการล้อมรบหลายครั้ง พล.ต. ยูลิสซิส เอส. แกรนท์ และกองทัพของเขาแห่งเทนเนสซีข้ามแม่น้ำมิสซิสซิปปีและขับไล่กองทัพสมาพันธรัฐมิสซิสซิปปี ซึ่งนำโดย พล.ท. จอห์น ซี. เพมเบอร์ตัน เข้าสู่แนวป้องกันโดยรอบเมืองป้อมปราการวิกส์เบิร์ก รัฐมิสซิสซิปปีวิกส์เบิร์กเป็นฐานที่มั่นสำคัญของสมาพันธรัฐสุดท้ายบนแม่น้ำมิสซิสซิปปีตั้งนั้นการยึดได้จึงเสร็จสิ้นส่วนที่สองของยุทธศาสตร์ภาคเหนือ แผนอนาคต้าเมื่อการโจมตีครั้งใหญ่สองครั้งต่อป้อมปราการของฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 19 และ 22 พฤษภาคม ถูกขับไล่โดยมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก แกรนท์จึงตัดสินใจปิดล้อมเมืองโดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม หลังจากยึดไว้นานกว่าสี่สัปดาห์ โดยที่เสบียงของพวกเขาเกือบจะหมดลง กองทหารก็ยอมจำนน ในวันที่ 4 กรกฎาคม การสิ้นสุดการทัพวิกส์เบิร์กที่ประสบความสำเร็จได้ลดทอนความสามารถของสมาพันธรัฐในการรักษาความพยายามในการทำสงครามลงอย่างมากการกระทำนี้เมื่อรวมกับการยอมจำนนแม่น้ำพอร์ทฮัตตันต่อพล.ต. นธาเนียล พี. แบงก์ส เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ส่งผลให้กองกำลังพันธมิตรควบคุมแม่น้ำมิสซิสซิปปีและจะยึดแม่น้ำมิสซิสซิปปีไว้ได้ตลอดช่วงที่เหลือของความขัดแย้งการยอมจำนนของฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2406 บางครั้งก็ได้รับการพิจารณา รวมกับความพ่ายแพ้ของนายพลโรเบิร์ต อี. ลีที่ เกตตี้สเบิร์ก โดยพลตรีจอร์จ มีด ในวันก่อนหน้า ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนของสงครามตติแผนกทรานส์-มิสซิสซิปปี (ประกอบด้วยรัฐอาร์คันซอ เท็กซัส และส่วนหนึ่งของหลุยเซียน่า) ออกจากส่วนอื่นๆ ของสมาพันธรัฐ ส่งผลให้สมาพันธ์แบ่งออกเป็นสองส่วนอย่างมีประสิทธิภาพตลอดช่วงที่เหลือของสงครามลินคอล์นเรียกวิกส์เบิร์กกว่า "กุญแจสู่สงคราม"

การเชื่อมต่อระหว่างภูมิประเทศและคุณลักษณะต่างๆของภูมิทัศน์สนามรบและยุทธวิธีทางการทหาร ได้ถูกคิดค้นโดยผู้บังคับบัญชากองทัพบกของกองทัพสหรัฐอเมริกา (USA) ในกระบวนการวิเคราะห์ภูมิประเทศที่เรียกว่า OCOKA (Prime and Comstock ,1863) ที่เป็นตัวย่อที่ย่อมาจาก

“O” ย่อมาจาก (Observation and Filed of Fire)

“C” ย่อมาจาก (Cover and Concealment)

“O” ย่อมาจาก (Obstacles)

“K” ย่อมาจาก (Key Terrain)

“A” ย่อมาจาก (Avenue of Approach)

เพื่อให้รู้ถึงลักษณะภูมิประเทศในช่วงอดีต ว่าประเทศไทยมีความได้เปรียบทาง OCOKA มากน้อยเพียงใด ต่อกองทัพพม่า เป็นเรื่องการวิเคราะห์โดยใช้หลักการภูมิศาสตร์ทางทหารแบบ OCOKA

1.2 จุดมุ่งหมายของการวิจัย

- 1 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการเลือกเส้นทางเดินทัพของพม่าในช่วงสงครามเก้าทัพด้วยหลักการ OCOKA
- 2 ประยุกต์ใช้เทคนิคภูมิสารสนเทศกับหลักการ OCOKA ในพื้นที่การศึกษา

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของสงคราม 9 ทัพ พื้นที่ทางฝั่งสยามถือว่ามีความได้เปรียบทาง OCOKA มากกว่า เพราะถึงแม้กองทัพพม่าจะมีกำลังมากกว่าถึง 2 เท่า แต่กองทัพไทยยังมีชัยเหนือกองทัพพม่า (ฉะนั้นความได้เปรียบทาง OCOKA จึงอยู่ทางฝ่ายประเทศสยาม)

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาในช่วงสงคราม 9 ทัพ (พ.ศ. 2328-2329) ทุ่งลาดหญ้าในจังหวัดกาญจนบุรีระหว่างไทยกับพม่าจุดที่เคยเป็นสนามรบทางประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ที่ 14°08'17"N, 99°23'12"E.

1.4.2. ขอบเขตด้านวิธีการ

1. วิเคราะห์หลักการ OCOKA: Observation and Filed of Fire ในพื้นที่ศึกษา
2. วิเคราะห์หลักการ OCOKA: Cover and Concealment ในพื้นที่ศึกษา
3. วิเคราะห์หลักการ OCOKA: Obstacles ในพื้นที่ศึกษา
4. วิเคราะห์หลักการ OCOKA: Key Terrain ในพื้นที่ศึกษา
5. วิเคราะห์หลักการ OCOKA: Avenue of Approach ในพื้นที่ศึกษา
6. สร้างแผนที่ เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.) โดยนำการวิเคราะห์หลักการ OCOKA ที่กล่าวมาข้างต้น มาทับซ้อนและวิเคราะห์รวมกัน
7. ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า

1.4.3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

1. วิเคราะห์พื้นที่สู้รบระหว่างไทยกับพม่าในช่วงสงคราม 9 ทศวรรษ พม่า-ไทย พ.ศ. 2501-2510 จากพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2501
2. ใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่และภูมิประเทศจาก Google Earth, Google Maps, GIS จากปี พ.ศ.2564

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบถึงพื้นที่การสู้รบระหว่างไทยกับพม่าในช่วงสงคราม 9 ทศวรรษ ว่าความได้เปรียบทางพื้นที่อยู่กับทางฝ่ายไหน มากน้อยเพียงใด
2. ทราบถึงว่าทำไมกองทัพไทยยังมีชัยเหนือกองทัพพม่า ทั้งมีกำลังพลน้อยกว่าถึง 2 เท่า
3. ได้แผนที่ การเคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.) โดยนำการวิเคราะห์หลักการ OCOKA มาใช้ร่วมกัน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

คำว่า OCOKA นั้นเป็นอักษรย่อซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ โดยอักษรตัว

“O” ย่อมาจาก (Observation and Filed of Fire) การตรวจการณ์และพื้นที่การยิง

การตรวจการณ์ คือความสามารถในการมองเห็นมิตรและศัตรู ลักษณะสำคัญทางภูมิประเทศ เพื่อที่จะป้องกันการบุกโจมตีแบบไม่ทันตั้งตัว ตัวอย่างเช่น การสร้างป้อมปราการอยู่บนพื้นที่สูงจะมีทัศนวิสัยที่มากกว่าแนวราบ ผลกระทบต่อการสังเกตคือ ภูมิประเทศ พืชพรรณ พื้นที่ชุมชน/เมือง

พื้นที่การยิง คือพื้นที่ตามแนวสายตาที่อำนาจการยิงจะครอบคลุม นั่นคือการยิงจากตำแหน่งที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่มีสิ่งใดมาขวางกั้น เช่น พื้นที่ป่าไม้ หรือเขตชุมชน

“C” ย่อมาจาก (Cover and Concealment) การกำบังและการซ่อนพราง

ที่กำบัง คือการป้องกันการยิงของศัตรู ได้แก่ คุน้ำ แม่น้ำ อาคาร กำแพง ค่ายทหาร เป็นต้น

การซ่อนพราง คือการป้องกันการสังเกตจากศัตรูและการเฝ้าระวัง ได้แก่ ป่าไม้ หุบเหว หนาแน่นของพืชพรรณ เป็นต้น

“O” ย่อมาจาก (Obstacles) สิ่งกีดขวาง

คือ ลักษณะภูมิประเทศตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ป้องกัน จำกัด หรือชะลอการทหาร

ตัวอย่างภูมิประเทศตามธรรมชาติได้แก่ : หนองน้ำ ป่าไม้และแม่น้ำ

ตัวอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ : สนามเพลาะ ขวากหนาม สะพานและรั้ว

“K” ย่อมาจาก (Key Terrain) ภูมิประเทศสำคัญ

ภูมิประเทศที่สำคัญ คือภูมิประเทศที่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยึด/ควบคุมและได้เปรียบเหนือฝ่ายตรงข้ามอย่างชัดเจน เป็นภูมิประเทศที่สำคัญที่สุด ที่รองรับความสำเร็จของภารกิจมักจะกำหนดเป็น "กุญแจสู่ชัยชนะ"

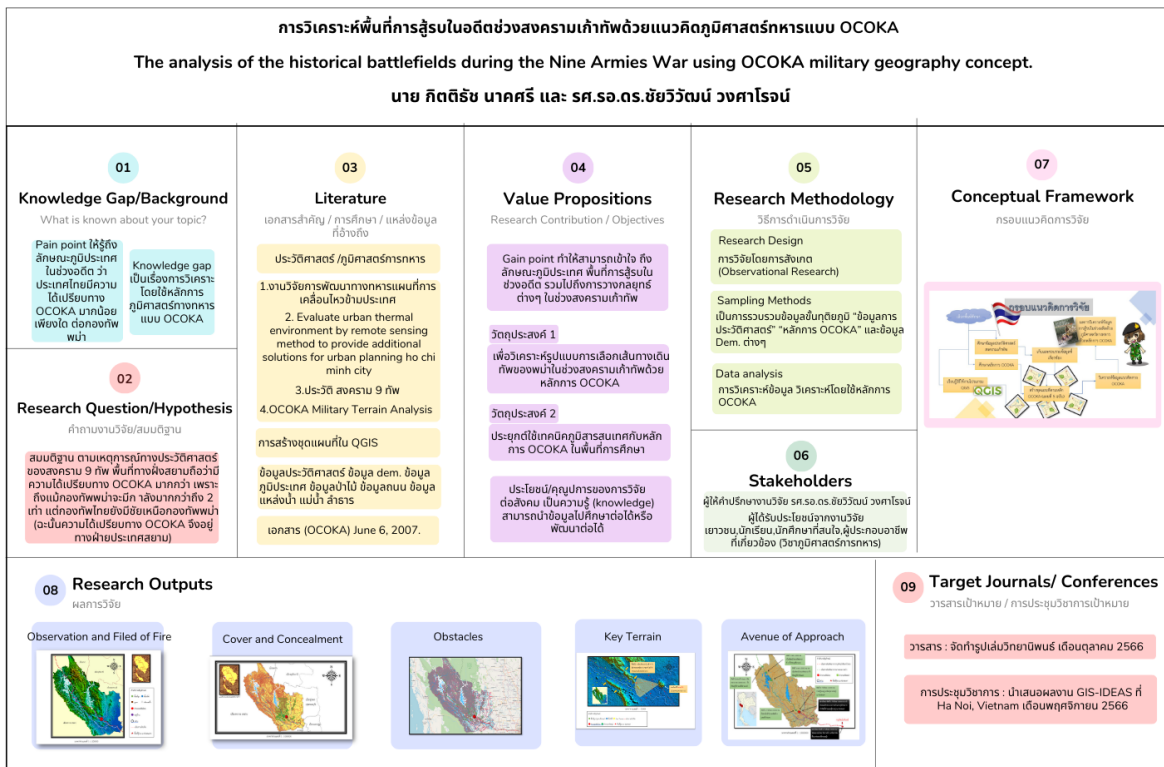
ภูมิประเทศที่เด็ดขาด นั้นค่อนข้างหายากและไม่ได้มีอยู่ในทุกสถานการณ์ การกำหนดภูมิประเทศให้เด็ดขาด คือการตระหนักว่าความสำเร็จ ที่สำเร็จของภารกิจ ไม่ว่าจะเชิงรุกหรือเชิงรับ ขึ้นอยู่กับการยึด

หรือรักษาไว้ ผู้บังคับบัญชากำหนดภูมิประเทศที่เด็ดขาดเพื่อสื่อสารถึงความสำคัญในแนวความคิดของการปฏิบัติการ

“A” ย่อมาจาก (Avenue of Approach) แนวทางเคลื่อนที่

คือ แนวทางที่หน่วยทหารสามารถเคลื่อนที่ไปยังที่หมาย หรือภูมิประเทศแห่งหนึ่งได้โดยสะดวก เส้นทางภาคพื้นดินที่นำไปสู่ความสำเร็จ ตัวแปรที่อาจส่งต่อเส้นทางเคลื่อนที่ ได้แก่ สภาพพื้นผิว ภูมิประเทศและลักษณะการระบายน้ำ

1.7 รูปแบบของ BMC: Business Model Canvas

ภาพ 1 รูปแบบของ BMC: Business Model Canvas

All rights reserved

ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์พื้นที่การสู้รบในอดีตช่วงสงครามเก้าทัพด้วยแนวคิดภูมิศาสตร์ทหาร แบบ OCOKA กรณี ศึกษาพื้นที่สู้รบ ณทุ่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ภาคกลางของประเทศไทย โดยมีแนวคิดพื้นฐานและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 OCOKA Military Terrain Analysis
- 2.2 ข้อพิจารณาปัจจัยการปฏิบัติการทางทหาร (ปัจจัย OCOKA)
- 2.3 A GIS Assisted Knowledge-Based Approach for Military Operations
- 2.4 ประวัติสงคราม 9 ทัพ
- 2.5 อุทยานประวัติศาสตร์สงคราม 9 ทัพ

2.1 OCOKA Military Terrain Analysis

OCOKA การวิเคราะห์พื้นที่ปฏิบัติการตามหลักการ OCOKA เป็นการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทั้งสองฝ่าย ในพื้นที่ปฏิบัติการที่เปรียบเสมือนเป็นสื่อกลางของการสู้รบ ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์พื้นที่ทางทหารด้วยหลักเกณฑ์สำคัญตามยุทธวิธี จึงเป็นการนำมาซึ่งชัยชนะ หรือความพ่ายแพ้ด้วยเช่นกัน

การล้อมวิกส์เบิร์ก (Prime and Comstock, 1863) 18 พฤษภาคม - 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2406 ถือเป็นปฏิบัติการทางทหารครั้งใหญ่ครั้งสุดท้ายในการรณรงค์วิกส์เบิร์กของสงครามกลางเมืองอเมริกาในการล้อมรบหลายครั้ง พล.ต. ยูลิสซิส เอส. แกรนท์ และกองทัพของเขาแห่งเทนเนสซีข้ามแม่น้ำมิสซิสซิปปีและขับไล่กองทัพสมาพันธรัฐมิสซิสซิปปี ซึ่งนำโดย พล.ท. จอห์น ซี. เพมเบอร์ตัน เข้าสู่แนวป้องกันโดยรอบเมืองป้อมปราการวิกส์เบิร์ก รัฐมิสซิสซิปปีวิกส์เบิร์กเป็นฐานที่มั่นสำคัญของสมาพันธรัฐสุดท้ายบนแม่น้ำมิสซิสซิปปีตั้งนั้นการยึดได้จึงเสร็จสิ้นส่วนของยุทธศาสตร์ภาคเหนือ แผนอนาคต้าเมื่อการโจมตีครั้งใหญ่สองครั้งต่อป้อมปราการของฝ่ายสัมพันธมิตรในวันที่ 19 และ 22 พฤษภาคม ถูกขับไล่โดยมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก แกรนท์จึงตัดสินใจปิดล้อมเมืองโดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม หลังจากยึดไว้นานกว่าสี่สัปดาห์ โดยที่เสบียงของพวกเขาเกือบจะหมดลง กองทหารก็ยอมจำนน ในวันที่ 4 กรกฎาคม การสิ้นสุดการทัพวิกส์เบิร์กที่ประสบความสำเร็จได้ลดทอนความสามารถของสมาพันธรัฐในการรักษาความ

พยายามในการทำสงครามลงอย่างมากการกระทำนี้เมื่อรวมกับการยอมจำนนแม่น้ำพอร์ตฮัตสันต่อพล.ต. นาราเนียล พี. แบงก์ส เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ส่งผลให้กองกำลังพันธมิตรควบคุมแม่น้ำมิสซิสซิปปีและจะยึดแม่น้ำมิสซิสซิปปีไว้ได้ตลอดช่วงที่เหลือของความขัดแย้งการยอมจำนนของฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2406 บางครั้งก็ได้รับการพิจารณา รวมกับความพ่ายแพ้ของนายพลโรเบิร์ต อี. ลีที่ เกตติสเบิร์ก โดยพลตรีจอร์จ มีด ในวันก่อนหน้า ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนของสงครามตติยครุฑทรานส์-มิสซิสซิปปี (ประกอบด้วยรัฐอาร์คันซอ เท็กซัส และส่วนหนึ่งของหลุยเซียน่า) ออกจากส่วนอื่นๆ ของสมาพันธรัฐ ส่งผลให้สมาพันธ์แบ่งออกเป็นสองส่วนอย่างมีประสิทธิภาพตลอดช่วงที่เหลือของสงครามลินคอล์นเรียกวิกส์เบิร์กกว่า "กุญแจสู่สงคราม"

การเชื่อมต่อระหว่างภูมิประเทศและคุณลักษณะต่างๆของภูมิทัศน์สนามรบและยุทธวิธีทางการทหาร ได้ถูกคิดค้นโดยผู้บังคับบัญชากองทัพบกของกองทัพสหรัฐอเมริกา (US.ARMY) ในกระบวนการวิเคราะห์ภูมิประเทศที่เรียกว่า OCOKA (Prime and Comstock ,1863) ที่เป็นตัวย่อที่ย่อมาจาก

“O” ย่อมาจาก (Observation and Filed of Fire)

“C” ย่อมาจาก (Cover and Concealment)

“O” ย่อมาจาก (Obstacles)

“K” ย่อมาจาก (Key Terrain)

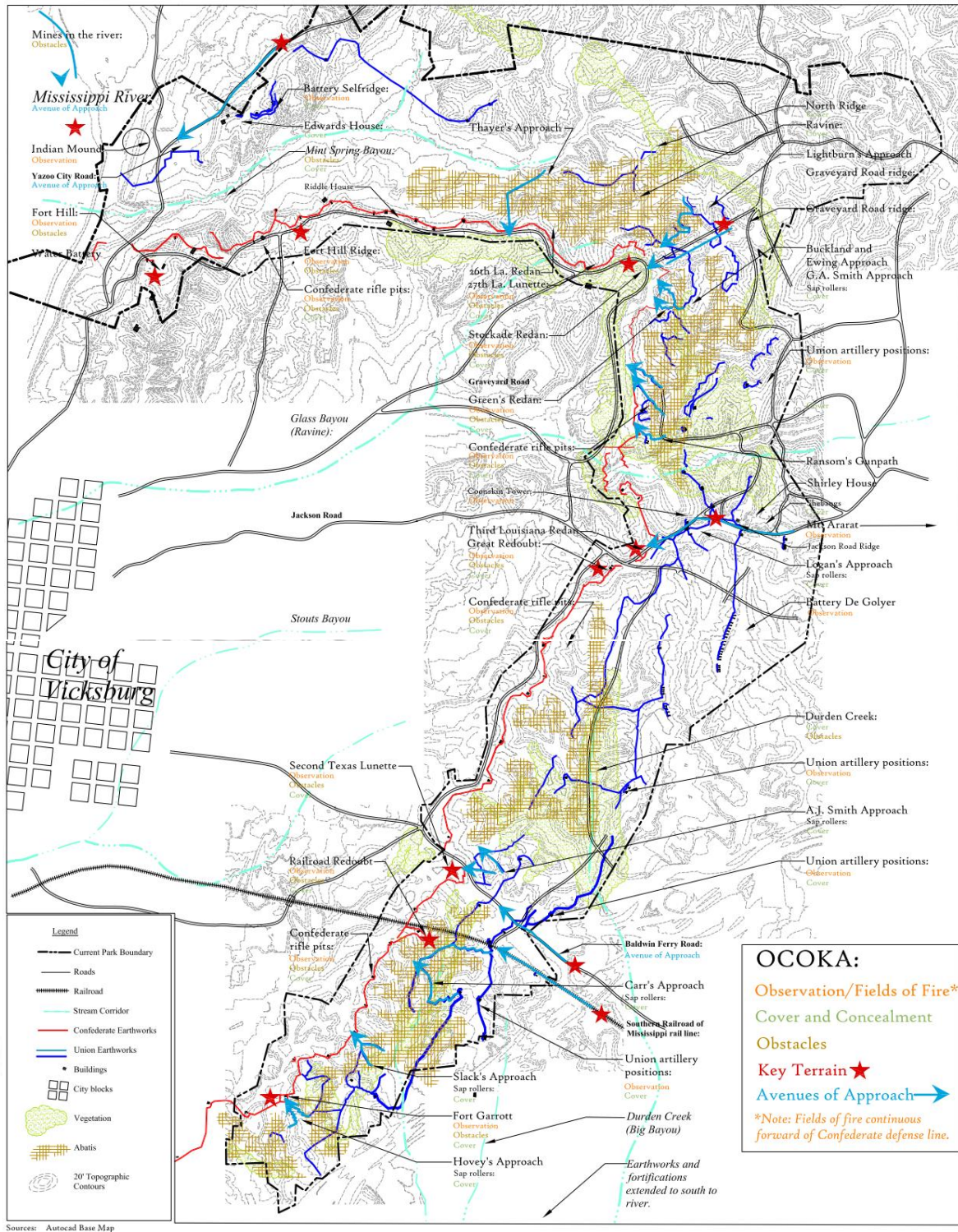
“A” ย่อมาจาก (Avenue of Approach)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

OCOKA Military Terrain Analysis การล้อมวิกส์เบิร์ก (18 พฤษภาคม - 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2406)

ภาพ 3 ออกแบบโดย Prime and Comstock ในปี 1863

2.2 ข้อพิจารณาปัจจัยการปฏิบัติการทางทหาร (ปัจจัย OCOKA)

ลักษณะพื้นที่ทางทหาร 5 ประการ

1. การตรวจการณ์ และพื้นที่การยิง (Observation and Field)

การตรวจการณ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ของอิทธิพล ของลักษณะภูมิประเทศ ที่มีต่อการค้นหา เป้าหมาย ในการจัดเตรียมสนามรบ หมายถึง เส้นสายตาเพราะระบบอาวุธ / ยุทโธปกรณ์ ที่ใช้ในสนามรบ ต้องอาศัยเส้นสายตา เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การยิง : ภูมิประเทศมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของ อาวุธยิงเล็งตรง/เล็งจำลอง เพราะพื้นยิง ของอาวุธยิงเล็งตรง ต้องการ เส้นสายตาจากอาวุธ ถึง เป้าหมาย ภูมิประเทศบริเวณเป้าหมาย จะมี ผลกระทบ ต่อประสิทธิภาพของอาวุธยิงเล็งจำลอง

2. การกำบัง และการซ่อนพราง (Cover and Concealment)

การกำบัง : การป้องกันจากการตรวจการณ์ และการยิงจากฝ่ายตรงข้าม

การซ่อนพราง : การป้องกันจากการตรวจการณ์ของฝ่ายตรงข้ามความสำคัญของการซ่อนพราง ทำให้มาตรการรักษาความปลอดภัย และการลวงมีประสิทธิภาพ และได้ผลต่อเนื่อง

“ การกำบังและการซ่อนพราง มีความสัมพันธ์กับการตรวจการณ์และการยิง อย่างใกล้ชิดกันมาก ”

3. เครื่องกีดขวาง (Obstacles)

เครื่องกีดขวาง : ลักษณะของภูมิประเทศ ตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสามารถหยุด / กีดขวาง / เปลี่ยนทิศทางการเคลื่อนที่ของข้าศึกมีอิทธิพลโดยตรงต่อความคล่องแคล่วในการเคลื่อนที่ของ ทั้งสองฝ่ายเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการวิเคราะห์สภาพภูมิประเทศ

4. ภูมิประเทศสำคัญ (Key Terrain)

ภูมิประเทศสำคัญ : ลักษณะภูมิประเทศหรือพื้นที่ซึ่งฝ่ายใดได้เข้ายึดครองหรือ ควบคุมไว้ได้จะ ได้เปรียบกว่าอีกฝ่ายอย่างเห็นได้ชัด ความได้เปรียบ ขึ้นอยู่กับ : การกิจ / การวางกำลังและสถานการณ์ ฝ่ายตรงข้ามการกำหนดภูมิประเทศสำคัญ : พิจารณาโดย “ ลักษณะภูมิประเทศใด ที่ทำให้ฝ่ายเราสามารถ ใช้อำนาจกำลังรบได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือ การลดประสิทธิภาพ ของฝ่ายตรงข้ามลง ”

ภูมิประเทศที่ต้องนำวิเคราะห์คือ “ ลักษณะภูมิประเทศที่ อำนวยประโยชน์ หรือ เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนที่หรือ การดำเนินกลยุทธ์ ” ภูมิประเทศที่มีผลต่อความสำเร็จตามภารกิจ หน่วยจะกำหนดเป็นภูมิประเทศสำคัญยิ่งความสำเร็จตามภารกิจของหน่วย หมายถึงการเข้ายึดครอง หรือ ควบคุม“ ภูมิประเทศสำคัญยิ่ง ”

5. แนวทางเคลื่อนที่ และช่องทางเคลื่อนที่ (Avenue of Approach)

แนวทางเคลื่อนที่ : เส้นทางซึ่งหน่วยทหารสามารถเคลื่อนที่เข้าสู่ภูมิประเทศสำคัญ หรือที่หมายปัจจัยที่จะนำมาพิจารณา ในการกำหนดแนวทางเคลื่อนที่ คือ มีความสะดวกในการดำเนินกลยุทธ์สามารถกำหนดความเร็วในการเคลื่อนที่ได้เชื่อมต่อ กับภูมิฯ / แนวทางเคลื่อนที่อื่นๆปัจจัยพิจารณาแนวทางเคลื่อนที่ มีช่องทางบังคับหรือไม่มีกำบัง และการซ่อนพรางหรือไม่มีการตรวจการณ์ และการยิงดีหรือไม่เครื่องกีดขวางมีผลกระทบ มากน้อยเพียงใดแนวทางเคลื่อนที่และช่องทางเคลื่อนที่คือ พื้นที่ซึ่งอำนวยประโยชน์ ให้สามารถเคลื่อนที่และดำเนินกลยุทธ์ได้

การกำหนดช่องทางเคลื่อนที่ : จะทำให้หน่วยสามารถเคลื่อนที่ได้ ตามหลักนิยม และอำนวยประโยชน์ ในเรื่องการรวมกำลัง / แรงหนุนเนื่องการข่มขวัญ / ความเร็วในการเคลื่อนที่แนวทางเคลื่อนที่ควรมีความกว้างขวางเพียงพอ ที่จะรวมเอา ช่องทางเคลื่อนที่ เข้าไว้ด้วย เพื่อช่วยให้หน่วยสามารถดำเนินกลยุทธ์ และเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว ตามหนทางปฏิบัติที่กำหนด

2.3 A GIS Assisted Knowledge-Based Approach for Military Operations

(Baijal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K., 2018). ด้วยสถานการณ์สงครามเย็นระหว่างอินเดียกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกันในปัจจุบัน กองกำลังป้องกันจึงต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา สถานการณ์ฉุกเฉินใดๆ หมายความว่ากองทัพต้องเคลื่อนตัวไปยังชายแดนโดยแจ้งให้ทราบล่วงหน้าอันสั้นมาก สนามรบสมัยใหม่มีกลไกสูงพร้อมด้วยอาวุธและกระสุนหนักเพื่อเคลื่อนย้าย ความคล่องตัวของเสาหุ้มเกราะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศที่ต้องเคลื่อนที่ สภาพพื้นดินมีบทบาทสำคัญในความขัดแย้งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พารามิเตอร์ต่างๆ เช่น ภูมิประเทศ ประเภทของดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน มีผลโดยตรงต่อกิจกรรมหลัก เช่น การเคลื่อนย้ายของกองและเครื่องจักร วิธีการข้ามสิ่งกีดขวาง การเลือกพื้นที่ที่สำคัญทางยุทธวิธี เป็นต้น โลจิสติกส์ยังมีบทบาทสำคัญไม่แพ้กันในฐานะอาวุธในสงคราม. ซึ่งจำเป็นต้องเติมกระสุน เชื้อเพลิง และเสบียงอื่น ๆ เพื่อให้ไปถึงกองทหารที่สู้รบได้ทันเวลา เหล่านี้จำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบทั้งในด้านเส้นทางที่จะใช้และการเคลื่อนย้ายยานพาหนะประเภทต่างๆ

เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นในสนามรบสมัยใหม่ในปัจจุบัน ความรวดเร็วในการวางแผนและการดำเนินการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

(Baijal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K., 2018). ที่เรากำลังอยู่ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ที่การเผยแพร่ข้อมูลจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งกลายเป็นแบบเรียลไทม์ เครื่องมือไอทีสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเพียงพอสำหรับงานที่ทำทนาย เช่น การวางแผนสงคราม การสำรวจระยะไกล ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้นอยู่เหนือเครื่องมือไอทีเหล่านี้ ซึ่งสามารถนำมาใช้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาระบบอัจฉริยะสำหรับการวางแผนสงคราม Command, Control, Communication, Coordination and Information (C4I) เป็นระบบหนึ่งที่เทคโนโลยีเหล่านี้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ข้อมูลการสำรวจระยะไกลด้วยดาวเทียมสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย เช่น แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนที่สิ่งกีดขวาง แผนที่ทางลาด แผนที่การเคลื่อนตัวของถนน แผนที่ผังแนวสายตา เป็นต้น GIS สามารถรับ ประมวลผล สร้าง จัดเก็บ ดึงข้อมูล อัปเดต จัดการ และบีบอัดข้อมูลภูมิประเทศดิจิทัลเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์จำนวนหนึ่ง ความรู้ของผู้เชี่ยวชาญเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับระบบ C4I ระบบฐานความรู้ (KB) กำลังได้รับการพัฒนาสำหรับการวางแผนสงครามที่สามารถประมวลผลข้อมูลจากการรับรู้ระยะไกลและผลิตภัณฑ์ที่ได้รับจาก GIS และใช้ความรู้ที่ได้รับเพื่อช่วยในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้บัญชาการทหารสามารถวางแผนการรบได้ดีขึ้น ระบบ GIS แบบฝัง C4I มุ่งหวังที่จะมอบ KB นี้ให้กับผู้บังคับบัญชาภาคสนามและเจ้าหน้าที่ของพวกเขาที่แม้จะมีความรู้เพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับ GIS แต่ก็สามารถทำงานกับระบบดังกล่าวได้ ปัจจุบันมีการใช้งานระบบ C4I เพียงไม่กี่ระบบกับ GIS แบบฝัง แต่จำนวนของระบบเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างมากทันทีที่มีการพัฒนาระบบทั่วโลกมากขึ้นเรื่อยๆ

บทความนี้นำเสนอการศึกษาเกี่ยวกับการใช้วิธีการที่ใช้ความรู้เป็นฐานโดยใช้ GIS สำหรับการปฏิบัติการทางทหารบางอย่าง เช่น การเลือกสถานที่สำหรับสะพานและลานจอดเฮลิคอปเตอร์ การระบุถนนที่มีความสำคัญทางยุทธวิธี และการเตรียมแผนที่การเคลื่อนที่ของยานพาหนะ

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

2.4 สงครามเก้าทัพ

สงครามเก้าทัพ พม่ายกมา 9 ทัพ 5 ทาง เป็นสงครามครั้งแรกระหว่างราชวงศ์โก้นบองของพม่ากับอาณาจักรรัตนโกสินทร์แห่งราชวงศ์จักรี (Wyatt, D. K., 2003)

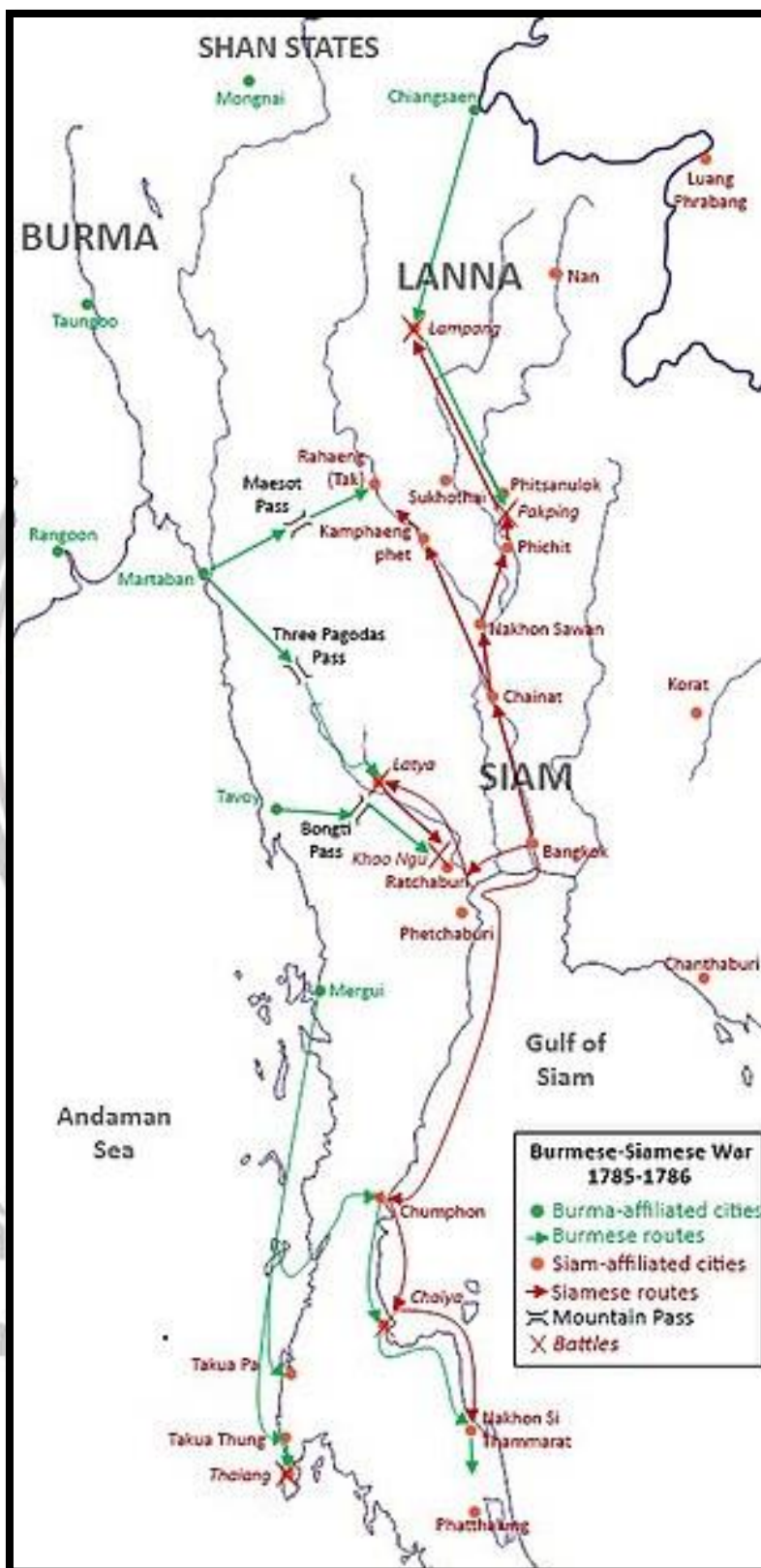
พระเจ้าปดุงแห่งพม่ามีความทะเยอทะยานที่จะขยายพระราชอำนาจของพระองค์เข้ามาในสยาม ในปี พ.ศ. 2328 หรือ 3 ปีหลังจากสถาปนากรุงเทพมหานคร เป็นราชธานีแห่งใหม่และสถาปนาราชวงศ์จักรี พระเจ้าปดุงได้ยกทัพใหญ่จำนวน 144,000 นายบุกสยามถึง 9 ทัพ 5 ทิศทาง (Wyatt, D. K., 2003) ได้แก่ กาญจนบุรี ราชบุรี ลำพูน ตาก ถลาง (ภูเก็ต) และคาบสมุทรมลายูตอนใต้ อย่างไรก็ตาม การสู้รบที่ยืดเยื้อและการขาดแคลนเสบียงถือว่าการรบของพม่าในครั้งนี้ล้มเหลว สยามภายใต้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระราชอนุชาคือสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ป้องกันการรุกรานของพม่าได้สำเร็จ ในต้นปี พ.ศ. 2329 พระเจ้าปดุงมีพระบรมราชโองการให้ถอยทัพเนื่องจากเสบียงขาดแคลน

ภายหลังการพักรบระหว่างฤดูฝนเพื่อรวบรวมเสบียงไพร่พล พระเจ้าปดุงมีพระบรมราชโองการให้กลับมาทำศึกอีกครั้งในปลายปี พ.ศ. 2329 พระเจ้าปดุงส่งพระราชโอรสองค์โต คือเจ้าชายตะโดเมงสอ พระมหากษัตริย์แห่งเมืองกาญจนบุรีเพียงทางเดียวเพื่อรุกรานสยาม สยามพบพม่าที่ท่าดินแดง แขวงเมืองกาญจนบุรี จึงเรียกสงครามครั้งนั้นว่า "สงครามท่าดินแดง" พม่าพ่ายแพ้อีกครั้งและสยามสามารถป้องกันชายแดนด้านตะวันตกได้ การรุกรานที่ล้มเหลวทั้งสองครั้งนี้กลายเป็นการรุกรานสยามแบบเต็มรูปแบบครั้งสุดท้ายของพม่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

ภาพ 4 แผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางทัพ ไทยกับพม่า ในศึกสงครามเก้าทัพ

2.4.1 ภูมิหลัง

ความขัดแย้งเรื่องอิทธิพลในหัวเมืองมอญ เมืองทวาย มะริด และตะนาวศรี และแนวคิดความเป็นพระจักรพรรดิราชนำไปสู่การรุกรานอาณาจักรสยามของพม่า หลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงขับอิทธิพลของพม่าออกไปและฟื้นฟูอาณาจักรสยามขึ้นอีกครั้ง ในสงครามอะแซหุ่่นก็ การรบส่วนใหญ่เกิดขึ้นในหัวเมืองเหนือ ได้แก่ สวรรคโลก สุโขทัย และพิษณุโลก ทำให้หัวเมืองเหนือได้รับความเสียหายและหลงเหลือประชากรอยู่น้อย เนื่องจากสูญเสียกำลังพลไปในการรบ

ในปี พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสร้างกรุงเทพมหานครขึ้นเพื่อให้เป็นราชธานีแห่งใหม่ของสยามและทรงปราบดาภิเษกสถาปนาพระราชวงศ์จักรี (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ในปีเดียวกันนั้น พระเจ้าปดุง (Badon Min) ทรงปลดพระเจ้าหม่อมหม่อมออกราชราชสมบัติและปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรพม่า ในรัชสมัยของพระเจ้าปดุง อาณาจักรพม่าภายใต้ราชวงศ์ไค้บองเรืองอำนาจขึ้นอีกครั้ง พระเจ้าปดุงทรงส่งพระโอรสอินแซะ (Ainshe หรือ Einshay) มหาอุปราชยกทัพไปโจมตีเมืองธัญญวดีหรือเมืองมเยะอู๋ ซึ่งเป็นราชธานีของอาณาจักรยะไข่ จนสามารถผนวกอาณาจักรยะไข่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของพม่าได้สำเร็จใน พ.ศ. 2328 หลังจากที่ทรงปราบกบฏของตะแคงแปงตะเลพระอนุชาได้สำเร็จในปีเดียวกัน ด้วยคติความเป็นพระจักรพรรดิราช พระเจ้าปดุงจึงดำริที่จะกรีธาทัพเข้ารุกรานอาณาจักรสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ หลังจากที่สถาปนากษัตริย์เป็นราชธานีได้เพียงสามปี เพื่อสร้างอาณาจักรพม่าให้มีอำนาจเกรียงไกรดังเช่นที่เคยเป็นในรัชสมัยพระเจ้าบุเรงนองและพระเจ้ามังระ

2.4.2 การเตรียมการ

จัดเตรียมทัพฝ่ายพม่า

ในพ.ศ. 2328 พระเจ้าปดุงมีพระราชโองการให้เกณฑ์กำลังไพร่พลจำนวนมหึมารวมทั้งกำลังพลจากประเทศราชต่างๆ เพื่อยกทัพเข้าโจมตีสยามจากหลายทิศทาง เอกสารฝ่ายไทยระบุว่า เป็นจำนวนเก้าทัพ จำนวนทั้งสิ้น 144,000 คน (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ในขณะที่พงศาวดารพม่าระบุว่าทัพที่ยกมาในครั้งนี้มีห้าเส้นทาง จำนวนทั้งสิ้น 134,000 คน (ชุตินธรานนท์, สุเนตร 2019) โดยแบ่งการเข้าโจมตีกรุงรัตนโกสินทร์ออกเป็นดังนี้

ทัพที่ 1; นำโดยแมงยีแมงชองจ้อ (Mingyi Mingaung Kyaw) (ชุตินธรานนท์, สุเนตร 2019) ยกทัพจำนวน 10,000 คน (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) แบ่งเป็นทัพบุกเข้าโจมตีหัวเมืองประเทศราชทาง

ปักซีได้ตั้งแต่เมืองชุมพรจนถึงเมืองนครศรีธรรมราชและสงขลา และทัพเรือเข้าโจมตีหัวเมืองชายทะเล ตะวันตกตั้งแต่ตะกั่วป่าไปจนถึงเมืองถลาง พระเจ้าปดุงมีพระราชโองการให้แมงยีแมงซ่องจอยยกทัพจำนวน 10,000 คน ลงมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2328 มาตั้งที่เมืองมะริด เพื่อรวบรวมเตรียมเสบียงสำหรับ ทัพหลวงขนาดใหญ่ที่กำลังจะยกลงมา ในเวลาต่อมาเมื่อแมงยีแมงซ่องจอยไม่สามารถค้นหาเสบียงได้ เพียงพอสำหรับทัพหลวง พระเจ้าปดุงพิโรธให้ประหารชีวิตแมงยีแมงซ่องจอยเสีย แล้วตั้งให้แกงหวุ่นแมงยี (Kinwun Mingyi) มหาสีหสูระ (Maha Thiha Thura) อรรคเสนาบดีเป็น"โบซุก"หรือแม่ทัพใหญ่ของทัพนี้ แทน

ทัพที่ 2; นำโดย อะนอกแฝกคิควุ่น (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) (Anauket Taik Wun) หรือเนเมียวรรธา (Nemyo Nawratha) (ชุตินธรานนท์, สุนทร 2019) ยกทัพจำนวน 10,000 คน มาตั้งที่เมืองทวาย เพื่อยกเข้าผ่านทางด่านบ้องตี้ (อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี) เพื่อโจมตีเมืองราชบุรีและเมืองเพชรบุรี จากนั้นจึงไปสมทบกับทัพที่ 1 ที่ชุมพร โดยแบ่งให้เจ้าเมืองทวายนำทัพจำนวน 3,000 คน เป็นทัพหน้ายกมาก่อนทางด้านเจ้าขัวว (อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี)

ทัพที่ 3 นำโดยเจ้าชายสะโดศิริมหาอุจนา (Thado Thiri Maha Uzana) เจ้าเมืองตองอู ยกทัพจำนวน 30,000 คน เข้ามาทางหัวเมืองฝ่ายเหนือทางเมืองเชียงแสน ยกเข้าโจมตีเมืองลำปาง ตั้งแต่หัวเมืองฝ่ายเหนือลงมาสมทบกับทัพที่ 9 ที่ยกเข้ามาทางด้านแม่ละเมา เพื่อตีเมืองตาก กำแพงเพชร พิชณุโลก นครสวรรค์

ทัพหลวงทัพใหญ่ของพระเจ้าปดุง จำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 88,000 คน ยกมาตั้งที่เมืองเกาะตะมะ เพื่อยกทัพผ่านด่านเจดีย์สามองค์เข้าโจมตีเมืองกาญจนบุรี จากนั้นจึงรอสถบกับทัพเหนือและใต้เพื่อเข้าโจมตีกรุงเทพฯ ประกอบด้วย;

ทัพที่ 4; เมียนวุ่น เป็นทัพหน้าที่หนึ่ง ยกทัพจำนวน 10,000 คน

ทัพที่ 5; เมียนเมวุ่น เป็นทัพหน้าที่สอง ยกทัพจำนวน 5,000 คน

ทัพที่ 6; เจ้าชายศิริธรรมราชา (Thiri Damayaza) หรือตะแคงกามะ พระโอรสองค์ที่สามของพระเจ้าปดุง ยกทัพจำนวน 12,000 คน เป็นทัพหน้าที่หนึ่งของทัพหลวง

ทัพที่ 7; เจ้าชายสะโตเมงสอ (Thado Minsaw) หรือตะแคงจักกู พระโอรสองค์ที่สองของพระเจ้าปดุง ยกทัพจำนวน 11,000 คน เป็นทัพหน้าที่สองของทัพหลวง

ทัพที่ 8; ทัพหลวงของพระเจ้าปดุงเป็นจอมพล มีกำลังพลมากที่สุดถึง 50,000 คน ยกเข้ามาทาง
 ด้านพระเจดีย์สามองค์เพื่อรอสมทบกับทัพเหนือ และได้โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้ารบกับ
 กรุงเทพฯ

ทัพที่ 9; นำโดยนรธาจ๋อง (Nawratha Kyawgaung) ยกทัพจำนวน 5,000 คน เข้ามาทางด้าน
 แม่ละเมา แม่สอด เมืองระแหง (เมืองตาก)

จัดเตรียมทัพฝ่ายไทย

เดือนพฤศจิกายนพ.ศ. 2328 กองทหารมอญลาดตระเวนพบกองทัพพม่ามาตั้งอยู่ที่เมืองสมิ จึง
 จับชาวพม่าสามคนส่งเข้ามาให้แก่ทางกรุงเทพฯ (ชุดินธรานนท์, สุเนตร 2019) เซลยพม่าสามคนนั้นให้การ
 ว่า พม่ากำลังเตรียมกองทัพขนาดใหญ่เพื่อยกเข้ารุกรานพระนครจากหลายทิศทาง พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงทราบข่าวการศึกษาแล้วจึงดำรัสให้ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และบรรดาเสนาบดี
 ทั้งหลาย บริหารราชการสงคราม "เป็นหลายเวลา" (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ฝ่ายสยามรวบรวมกอง
 กำลังทั้งหมดได้ประมาณ 70,000 คน จากนั้นทางกรุงเทพฯจึงออกหนังสือแจ้งเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองกลาง
 เมืองชุมพร เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองกำแพงเพชร เมืองพิษณุโลก เมืองสุโขทัย เมืองสวรรคโลก
 เมืองตาก เมืองลำปาง แจ้งขอราชการการศึกพม่าซึ่งยกมาหลายทาง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
 โลกมีพระราชโองการให้จัดกระบวนทัพเข้ารับศึกกับพม่าดังนี้ (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ;

ทางกาญจนบุรี; สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าบุญมา สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท กรม
 พระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จพระราชดำเนินยกทัพหลวงไปตั้งรับพม่าที่กาญจนบุรี พร้อมทั้งสมเด็จพระ
 พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา พระยากลาโหมราชเสนา (พระชัยบุรณ์) และพระยาจำ
 แสนยาวกร (ทุเรียน) รวมทั้งเจ้าพระยารัตนาพิพิธ (สน สนธิรัตน์) สมุหนายก คุมทัพฝ่ายพระราชวังหลวง
 และฝ่ายเหนือไปสทบอีกทัพหนึ่ง รวมจำนวนทั้งสิ้น 30,000 คน (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998)

ทางราชบุรี; เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอด บุญยรัตพันธุ์) และพระยายมราช (ทองอิน) ยกทัพ
 จำนวน 5,000 คน (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ไปตั้งรับพม่าที่ราชบุรี

ทางเหนือ; สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมพระอนุรักษ์เทเวศร์ และเจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทร
 รมเรศ เสด็จยกทัพไปตั้งรับพม่าที่นครสวรรค์ รวมทั้งเจ้าพระยามหาเสนา (ปลี) สมุทกลาโหม พระยาพระ
 คลัง (หน) และพระยาอุไทยธรรม (บุนนาค) จำนวนทั้งสิ้น 15,000 คน

ทางกรุงเทพมหานครนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นผู้คุมทัพคอยเป็นกำลังหนุน จำนวน 20,000 คน เมื่อทัพไทยเพลี่ยงพล้ำก็จะคอยเป็นกำลังหนุน ส่วนทางแหลมมลายูทางใต้และหัวเมืองชายทะเลตะวันตกนั้น ยังไม่ได้มีการแต่งทัพออกไปสู้รบเนื่องจากศึกใกล้พระนครมีมาก (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) รวมจำนวนกองทัพฝ่ายสยามทั้งสิ้นประมาณ 70,000 คน

2.4.3 ลำดับเวลา

การรบที่กาญจนบุรี

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพจำนวน 30,000 คน ออกจากพระนครในเดือนธันวาคมพ.ศ. 2328 มีพระราชบัญชาให้พระยากลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกทัพหน้าเจ้าพระยารัตนาพิพิธ (สน) เป็นเกียกกาย สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎาเป็นยกกระบัตรทัพ เสด็จยกทัพไปถึงตำบลลาดหญ้าเมืองกาญจนบุรีที่เชิงเขาบรรทัด ทรงให้จัดจั้งทัพที่ทุ่งลาดหญ้าตั้งค่ายซีกปีกกาถึงกัน มีพระราชบัญชาให้พระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) คุมกองทัพมอญจำนวน 3,000 คน ไปตั้งขัณฑ์ทัพพม่าที่ด่านกรามช้าง (บริเวณอุทยานแห่งชาติเอราวัณในปัจจุบัน)

ภาพ 5 ด้านเจดีย์สามองค์ เป็นทางเข้าของกองทัพพม่าเข้าสู่ที่ราบลุ่มเจ้าพระยาภาคกลางของประเทศไทยหลายครั้งในสงครามพม่า-สยาม

ทัพหลวงขนาดใหญ่ของพระเจ้าปดุงยกทัพเข้ามาทางกาญจนบุรีผ่านด่านเจดีย์สามองค์ จากนั้นทัพที่ 4 ของเมียนวุ่นจึงยกเข้ามาก่อนผ่านเมืองไทรโยคข้ามมายังแม่น้ำแควใหญ่ที่ท่ากระดาน จากนั้นเลียบบแม่น้ำแควใหญ่มาจนถึงด่านกรมช้าง ทัพที่ 4 ของเมียนวุ่น ทัพของพระยามหาโยธา (เจ่ง) แดกพ่ายหนีเข้ามา ทัพที่ 4 ของเมียนวุ่น จำนวน 10,000 คน มาตั้งทัพที่ลาดหญ้า หลังจากนั้นทัพที่ 5 ของเมียนวุ่น จำนวน 5,000 คน จึงยกตามมาสมทบ รวมทั้งสิ้น 15,000 คนของฝ่ายพม่าที่ลาดหญ้า

ทัพที่ 6 ของเจ้าชายศิริธรรมราชาตะแคงกามาตั้งอยู่ที่ทำดินแดง ทัพที่ 7 ของเจ้าชายสะโอดเมงสอ ตะแคงจกุกตั้งอยู่ที่สามสบ ทัพที่ 8 ทัพหลวงของพระเจ้าปดุงตั้งอยู่ที่ปลายลำน้ำลอนซี หรือแม่น้ำรันตี (ชุตินธรานนท์, สุนทร 2019) ซึ่งอยู่ห่างจากด่านเจดีย์สามองค์ไม่มากนัก ฝ่ายสยามส่งเฉลยชาวพม่าซึ่งถูกจับมาตั้งแต่สงครามอะแซหุ่นกี้ชื่อจะกาน หรือนาข่าน เป็นทูตไปเจรจากับพระเจ้าปดุงที่แม่น้ำรันตีแต่ไม่ประสบผล กองทัพฝ่ายพม่าประสบปัญหาเรื่องความขาดแคลนเสบียงและการลำเลียงเสบียง ฝ่ายพม่าไม่สามารถค้นหาเสบียงที่เพียงพอสามารถเลี้ยงกองทัพขนาดใหญ่ได้ เเสบียงที่ขนมาจากแดนไกลต้องลำเลียงไปให้แก่ทัพหน้า

การรบที่ทุ่งลาดหญ้า

ที่ลาดหญ้าเชิงเขาบรรทัดนั้น แม่ทัพพม่าทั้งสอง ได้แก่ เมียนวุ่นและเมียนเมวุ่น มีคำสั่งให้ตั้งค่ายซักปีกกาถึงกัน กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้ฝ่ายไทยแม่ทัพทั้งปวงยกทัพโจมตีทัพพม่า ฝ่ายพม่าสามารถต้านทานได้ ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่าต่างสร้างหอรบขนป็นใหญ่ขึ้นยิงใส่กันและกัน ได้รับความเสียหายและล้มตายกันทั้งสองฝ่าย กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้สร้างครกขนาดใหญ่ขึ้นสามอัน ดำรัสว่าหากผู้ใดถอยหนีจากข้าศึกพม่ามาจะให้ใส่ครกตำเสีย (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998)

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททอดพระเนตรเห็นจุดอ่อนของฝ่ายพม่าในเรื่องเสบียง จึงมีพระราชบัญชาให้พระยาสิทธิราชเดโช พระยาท้ายน้ำ และพระยาเพชรบุรี ยกกองกำลังจำนวน 500 คน ไปชุมนุมโจมตีเส้นทางลำเลียงเสบียงของฝ่ายพม่าที่ตำบลพุไคร้ ปรากฏว่าพระยาทั้งสามเกรงกลัวต่อข้าศึกไปหลบซ่อนอยู่ ขุนหมื่นในกองนั้นมาทูลฟ้องแก่กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทว่าพระยาทั้งสามเกรงกลัวข้าศึก จึงมีพระราชบัญชาให้พระยามณเฑียรบาล (สด) ไปชำระความ หากเป็นความจริงให้ตัดศีรษะพระยาทั้งสามมาถวาย พระยามณเฑียรบาลเดินทางไปพบกันพระยาสิทธิราชเดโช พระยาท้ายน้ำ และพระยาเพชรบุรี พบว่าข้อกล่าวหาเป็นความจริง จึงประหารชีวิตพระยาทั้งสามตัดศีรษะใส่ชะลอมนำมาถวาย

(ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) จากนั้นกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้พระองค์เจ้าขุนเณร นำกองกำลังจำนวน 1,500 คน ไปข่มโจมตีเส้นทางลำเลียงเสบียงของพม่าแบบกองโจร ทำให้ฝ่ายพม่าประสบปัญหาไม่สามารถลำเลียงเสบียงไปยังลาดหญ้าได้

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้นำปืนใหญ่ลูกไม้ซึ่งใช้งานมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงธนบุรี ขึ้นหอบยิงใส่ค่ายของพม่า ค่ายของพม่าได้รับความเสียหายมาก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระวิตกว่าการรบที่ลาดหญ้าจะไม่ได้ชัยชนะในเวลารวดเร็ว จึงยกทัพเสด็จออกจากกรุงเทพฯในเดือนมกราคมพ.ศ. 2329 เสด็จนำทัพจำนวน 20,000 คน มายังทุ่งลาดหญ้าทางชลมารค กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จออกมารับ กราบทูลว่าฝ่ายพม่านั้นขาดเสบียงประสบกับความอดอยาก ใกล้จะได้ชัยชนะแล้วขออย่าทรงวิตก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงยกทัพเสด็จนิวัติพระนคร

ฝ่ายพม่าเมื่อเห็นทัพหลวงยกมาจากกรุงเทพฯจำนวนมากจึงทูลพระเจ้าปดุง พระเจ้าปดุงดำริว่าเสบียงขาดแคลนและถูกฝ่ายไทยโจมตีเส้นทางลำเลียง เห็นสมควรล่าถอยแต่ให้รอดูท่าทีก่อน กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทดำริกลอุบาย ให้กองกำลังลอบยกไปยังเมืองกาญจนบุรีในเวลากลางคืนและแสร้งให้กองกำลังจากกาญจนบุรียกเข้ามายังค่ายทุ่งลาดหญ้าในเวลากลางวัน เสมือนว่าฝ่ายไทยมีกองกำลังคอยเสริมตลอดเวลา ฝ่ายพม่าอ่อนกำลังและขาดเสบียง พงศาวดารพม่าระบุว่า กองทัพพม่าขาดแคลนเสบียงอย่างมาก จนต้องขุดหาเผือกมันและรากไม้กิน และฆ่าสัตว์พาหนะในกองทัพกิน รวมทั้งเกิดโรคระบาดขึ้นในกองทัพฝ่ายพม่า

ในวันศุกร์ เดือนสามแรมสี่ค่ำ (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) (วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2329) กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททอดพระเนตรว่าฝ่ายพม่าอ่อนกำลังลงมากแล้ว จึงมีพระราชบัญชาให้แม่ทัพทั้งปวงยกกำลังเข้าโจมตีค่ายพม่าอีกครั้งอย่างเต็มที่ ฝ่ายพม่าต้านทานได้อยู่ตั้งแต่เช้าจนค่ำจนเหลือกำลังที่ฝ่ายพม่าจะสามารถต้านได้จึงแตกถอยร่นหนีไป การรบที่ทุ่งลาดหญ้าฝ่ายไทยจึงได้รับชัยชนะในที่สุด หลังจากการรบที่กินเวลายาวนานประมาณสองเดือน พงศาวดารพม่าระบุว่าฝ่ายพม่าสูญเสียกำลังพลไปในศึกครั้งนี้ประมาณ 6,000 คน กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้ยกทัพติดตามฝ่ายพม่าที่หนีจนถึงชายแดน ตามจับได้เชลยศึกและอาวุธต่างๆจำนวนมาก ฝ่ายพม่าที่หนีไปต้องเผชิญกับกองกำลังของพระองค์เจ้าขุนเณรที่คอยอยู่ ทัพที่ 6 เจ้าชายศิริธรรมราชาทรงทราบว่าทัพหน้าถูกฝ่ายไทยตีแตกพ่ายมาแล้วจึงแจ้งแก่ทัพที่ 7 เจ้าชายสะโตเมงสอจึงทูลต่อพระเจ้าปดุง พระเจ้าปดุงมีพระราชโองการให้

ถอยทัพทั้งหมดกลับไปยังเมืองเมาะตะมะ ทัพฝ่ายไทยยกติดตามไปจนถึงทัพของเจ้าชายพม่าทั้งสองที่ท่าดินแดงและสามสบ

การรบที่ราชบุรี

หลังจากการรบที่ทุ่งลาดหญ้า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้พระยากลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกกรยกทัพบกกลงมายังเมืองราชบุรี แล้วจึงทรงเรือพระที่นั่งเสด็จทางชลมารคยกทัพมายังเมืองราชบุรี

ฝ่ายทัพพม่าทัพที่ 2 อะนอกแฝกคิดุ่นและเจ้าเมืองทวายยังไม่ทราบข่าวที่ทัพที่กาญจนบุรีล่าถอยไปแล้ว อะนอกแฝกคิดุ่นนำทัพเดินทางข้ามด่านบ้องตี้ซึ่งเป็นเส้นทางภูเขาสูงชันยากลำบาก ทำให้เดินทัพไม่พร้อมกันกับทัพหน้าของเจ้าเมืองทวายจำนวน 3,000 คน ซึ่งเดินทางผ่านด่านเจ้าช้าวเข้ามาตั้งทัพที่เขาภูทหารพม่าเข้ามาเก็บมะพร้าวและผลไม้ต่างๆในสวนของแขวงเมืองราชบุรีกลับไปให้แก่กองทัพพม่า จิกสิบบโเป็นทัพหลังจำนวน 3,000 คนตั้งอยู่ที่ด่านเจ้าช้าว อะนอกแฝกคิดุ่นยกทัพจำนวน 4,000 คน มาตั้งที่ท้องชาตรี (ทุ่งจอมบึง) เจ้าพระยาธรรมิกราช (บุญรอด) และพระยายมราช (ทองอิน) ยังไม่ทราบข่าวว่าทัพพม่ายกล่วงเลยมาใกล้เมืองราชบุรีมากแล้ว พระยากลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกกรยกทัพมาพบกับทัพพม่าของเจ้าเมืองทวายที่เขาภู นำไปสู่การรบที่เขาภู แม้ทัพทั้งสองสามารถตีทัพพม่าแตกพ่ายไปได้สำเร็จ ทัพหน้าของเจ้าเมืองทวายแตกหนีกลับไปหาทัพของจิกสิบบโที่ด่านเจ้าช้าว ฝ่ายไทยไล่ติดตามไปจนถึงด่านทัพที่ด่านก็แตกพ่ายไปเช่นกัน

เมื่อกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงทราบว่าเจ้าพระยาธรรมิกราชและพระยายมราชมีความประมาท (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ปล่อยให้ทัพพม่ายกเข้ามาถึงเขางูก็พิโรธ ลงพระอาญาให้จำเจ้าพระยาธรรมิกราชและพระยายมราชไว้ แล้วทรงมีใบบอกไปยังกรุงเทพฯทูลของพระราชทานลงพระราชอาญาประหารชีวิตเจ้าพระยาธรรมิกราชและพระยายมราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงขอไว้ชีวิตเจ้าพระยาธรรมิกราชและพระยายมราช เนื่องด้วยคุณความชอบในอดีต (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทจึงทรงลงพระอาญาให้ถอดเจ้าพระยาธรรมิกราชและพระยายมราชออกจากตำแหน่งและบรรดาศักดิ์ ให้โกนศีรษะเป็นรูปสามแฉกและแห่ประจานรอบค่าย (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998)

หลังจากการรบที่ราชบุรี กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทจึงเสด็จยกทัพกลับคืนกรุงเทพมหานคร

การรบทางเหนือ

สะโตศิริมหาอุณาเจ้าเมืองตองอูยกทัพจำนวน 30,000 มาตั้งที่เมืองเชียงแสน เนื่องจากเมืองเชียงใหม่นั้นเป็นเมืองร้างตั้งแต่พ.ศ. 2319 เสียให้แก่พม่าในสมัยกรุงธนบุรี จึงไม่มีบทบาทในสงครามครั้งนี้ จากนั้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2328 สะโตศิริมหาอุณาและอาประกามณี (ธาปะระกามะณี) จึงยกทัพจากเชียงแสนเข้าโจมตีล้อมเมืองลำปางไว้ เจ้ากาวิละเจ้าเมืองลำปางสามารถป้องกันเมืองลำปางไว้ได้ สะโตศิริมหาอุณาแบ่งให้เนเมียวสีหขุนนาทัพจำนวน 3,000 ยกทัพจากเมืองลำปางลงมาโจมตีเมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย และเมืองพิษณุโลก ประชากรในหัวเมืองเหนือนั้นเบาบางเนื่องจากได้รับความเสียหายในสงครามอะแซหุ่นก็เมื่อครั้งกรุงธนบุรี ทำให้ไม่สามารถรวบรวมกำลังพลได้อย่างเพียงพอที่จะต่อสู้กับทัพฝ่ายพม่าได้ ทั้งพระยาพิษณุโลก พระยาสุโขทัย และพระยาสวรรคโลกเจ้าเมืองทั้งสามจึงสละเมืองของตนเองและหลบหนีเข้าป่า (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ไม่ได้ต่อสู้รบกับพม่า เนเมียวสีหขุนนาจึงยกทัพเลยผ่านเมืองทั้งสามมาตั้งทัพอยู่ที่ปากฝิ่งฝั่งตะวันออก (ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมืองพิษณุโลกในปัจจุบัน) ทางใต้ของเมืองพิษณุโลก

ในขณะเดียวกันที่ 9 ของนรธาจ๋องยกทัพจำนวน 5,000 คน ผ่านด่านแม่ละเมามาถึงเมืองระแหง (เมืองตาก) ฝ่ายเจ้าเมืองตากเห็นว่ากำลังไม่เพียงพอไม่สามารถสู้กับพม่าได้จึงสละเมืองหนีเข้าป่าเช่นกัน ในพงศาวดารพม่าระบุว่าเจ้าเมืองตากยอมสวามิภักดิ์แต่โดยดี นรธาจ๋องจับตัวเจ้าเมืองตากและชาวเมืองตากอีก 500 คน ส่งกลับไปยังพม่า

สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ เสด็จยกทัพจากพระนครฯขึ้นไปตั้งที่นครสวรรค์ มีพระบัญชาให้เจ้าพระยามหาเสนา (บลิ) ยกทัพหน้าไปตั้งที่พิจิตร ให้พระยาพระคลัง (หน) และพระยาอุไทยธรรม (บุนนาค) ตั้งทัพที่ชัยนาทเพื่อคอยรบกับทัพพม่าที่จะมาจากเมืองตากและอุทัยธานี ทั้งทัพฝ่ายไทยและฝ่ายพม่าต่างคอยสังเกตการณ์คุมเชิงกันอยู่ ยังไม่เข้าสู้รบซึ่งกันและกัน

ในเดือนมีนาคมพ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีพระราชโองการให้พระยาเทพสุธาธิบดี (สน) นำพระราชโองการไปถวายแด่กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯ เนื้อความแจ้งว่า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จไปปราบปึงจามิตรที่กาญจนบุรีสำเร็จแล้ว หากกรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯทรงกระทำกรณไม่สำเร็จ พระเศียรก็จะไม่ได้คงอยู่กับพระกายเป็นแน่แท้ (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) และในขณะนี้กำลังจะเสด็จนำทัพหลวงขึ้นไปทางเหนือแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จนำทัพหลวงจำนวน 30,000 คน จากกรุงเทพฯขึ้นไปทางชลมารค พร้อมทั้งสมเด็จพระเจ้าน้องยา

เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา และสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ ไปประทับตั้งทัพที่เมืองอินทร์บุรี ฝ่ายกรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯหลังจากที่ทรงทราบเนื้อความในพระราชสาส์นแล้ว จึงมีพระบัญชาให้เจ้าพระยามหาเสนา (ปลี) ยกทัพหน้าเข้าโจมตีทัพของเนเมียวสีหชูยที่ปากพิจ เจ้าพระยามหาเสนามีคำสั่งให้พระยาสระบุรีนำทัพหน้าล่วงหน้าไปก่อน พระยาสระบุรียกทัพไประหว่างทางเจอฝูงนกกระทงเข้าใจว่าเป็นพม่าเข้าศึกจึงล่าถอยกลับมา เจ้าพระยามหาเสนาเห็นว่าพระยาสระบุรีมีความซื่อสัตย์จึงมีคำสั่งให้ลงโทษประหารชีวิตพระยาสระบุรีเสีย กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯทรงยกทัพตามไปสมทบกับเจ้าพระยามหาเสนาที่พิจิตร

จากนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงเสด็จยกทัพขึ้นไป มีพระราชโองการให้กรมหลวงเทพหริรักษ์ยกทัพไปสมทบกับทัพของพระยาพระคลัง (หน) และพระยาอุไทยธรรม (บุญนาค) ที่ชัยนาท เพื่อยกทัพผ่านปากน้ำโพนครสวรรค์ไปตั้งรับกับทัพพม่าทัพที่ 9 ซึ่งมาจากทางเมืองตาก สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกประทับตั้งทัพหลวงที่บางข้าวตอก (พิจิตรในปัจจุบัน) มีพระราชโองการให้กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯและเจ้าพระยามหาเสนาที่พิจิตรยกทัพเข้าตีค่ายพม่าของเนเมียวสีหชูยที่ปากพิจให้แตกพ่ายภายในหนึ่งวัน มิฉะนั้นจะทรงลงพระราชอาญาประหารชีวิต (ขำ บุญนาค, เจ้าพระยา, 1998) กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯและเจ้าพระยามหาเสนาจึงยกทัพจากพิจิตรเข้าโจมตีค่ายปากน้ำพิจของพม่า นำไปสู่การรบที่ปากน้ำพิจในวันเสาร์เดือนสี่แรมสี่ค่ำ (18 มีนาคม พ.ศ. 2329) ทั้งสองฝ่ายต่างต่อสู้กันเป็นสามารดตั้งแต่เช้าจนค่ำจนกระทั่งเนเมียวสีหชูยถอยแตกพ่ายไปในที่สุด ทหารพม่าจำนวนมากหนีจากค่ายปากพิจฝั่งตะวันออกข้ามแม่น้ำน่านไปยังฝั่งตะวันตก ทหารไทยไล่ติดตามเข้าสังหาร ทั้งทหารพม่าและม้าเสียชีวิตในแม่น้ำน่านเป็นจำนวนประมาณ 800 คน จนน้ำไม่สามารถกินได้

เมื่อได้รับชัยชนะที่ปากพิจแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชโองการให้กรมหลวงจักรเจษฎาเสด็จยกทัพไปสมทบกับทัพของเจ้าพระยามหาเสนาที่ปากพิจ แล้วยกขึ้นไปทางเหนือไปช่วยเมืองลำปางซึ่งกำลังถูกสะโตศิริมหาดูจนาล้อมอยู่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พร้อมทั้งกรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ฯและกรมหลวงนรินทรธรรมาศ เสด็จยกทัพกลับมายังเมืองนครสวรรค์คอยฟังข่าวเหตุการณ์

ฝ่ายกรมหลวงเทพหริรักษ์ฯ พระยาพระคลัง และพระยาอุไทยธรรม ยกทัพไปจนถึงกำแพงเพชรแล้ว กรมหลวงเทพหริรักษ์ฯมีพระบัญชาให้พระยาพระคลังและพระยาอุไทยธรรมยกทัพล่วงหน้าไปก่อน ฝ่ายนรธาจ้อช่องแม่ทัพพม่าที่เมืองระแหงทราบข่าวว่าทัพพม่าของเนเมียวสีหชูยที่ปากพิจถูกตีแตกพ่ายไปแล้ว จึงถอยทัพกลับพม่าทางด่านแม่ละเมา พระยาพระคลังและพระยาอุไทยธรรมให้กองสอดแนมไปสืบ

ทราบวาทัพพมาที่ตากถอยกลับไปแล้ว จึงนำความทูลกรมหลวงเทพหริรักษ์ฯ กรมหลวงเทพหริรักษ์ฯทูล
แก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงมีพระราชโองการให้กรมหลวงเทพหริรักษ์ฯทรงถอยทัพ
กลับ แล้วพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงทรงเลิกทัพกลับไปยังกรุงเทพมหานคร

เนเมียวสีหขุนหลังจากพ่ายแพ้ให้แก่ฝ่ายไทยที่ปากพิงแล้วเดินทางกลับไปเมืองลำปางพบกับสะ
โตศิริมหาอุจนาและอาประกามณี แจ้งวาทัพพมาพ่ายแพ้ที่ปางพิงและทัพฝ่ายไทยกำลังยกติดตามมาใกล้
ถึงเมืองลำปางแล้ว กรมหลวงจักรเจษฎาและเจ้าพระยามหาเสนายกทัพมาถึงเมืองลำปางในเดือนมีนาคม
พ.ศ. 2329 ยกทัพเข้าโจมตีทัพพม่าที่ล้อมเมืองลำปางอยู่ ทัพพม่าล่าถอยออกจากเมืองลำปางสะโตศิริ
มหาอุจนาและอาประกามณีกลับไปยังเมืองเชียงแสน หลังจากที่เจ้ากาวิละ

การรบที่แหลมมลายูทางใต้

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2328 แยกหูนแมงยีแม่ทัพพม่าซึ่งตั้งทัพจำนวน 10,000 คนอยู่ที่เมือง
มะริด แบ่งทัพออกเป็นสองส่วน ให้ยี่หูนคุมกองทัพเรือจำนวน 3,000 คน ยกลงมาโจมตีเมืองทางชายฝั่ง
ทะเลอันดามัน ได้แก่ เมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง และเมืองถลาง และให้เนเมียวคองนะรัตคุมทัพจำนวน
2,500 คน เป็นทัพหน้ายกทัพข้ามฝั่งไปโจมตีเมืองฝั่งอ่าวไทยได้แก่ เมืองชุมพร เมืองไชยา เมือง
นครศรีธรรมราช ส่วนตัวแยกหูนแมงยีเองนั้น ยกทัพจำนวน 3,500 คน ติดตามทัพของเนเมียวคองนะรัตไป
ฝั่งอ่าวไทย รวมทัพพม่าฝั่งอ่าวไทยทั้งสิ้น 7,000 คน

การรบที่เมืองถลาง

ยี่หูนแมงทัพเรือพม่ายกทัพเข้าโจมตียึดเมืองตะกั่วป่าและตะกั่วทุ่งได้สำเร็จ จากนั้นจึงยกทัพเข้า
โจมตีเมืองถลาง ในขณะนั้นเมืองถลางตั้งอยู่บ้านดอน (ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง) ทางฝั่งเหนือของ
เกาะภูเก็ต เรียกว่า "เมืองถลางบ้านดอน" เจ้าเมืองคือพระยาถลาง (ขัน) ภรรยาของพระยาถลางคือ
คุณหญิงจัน คุณหญิงจันต้องคดีถูกจับไปกุมขังไว้ที่เมืองปากพระฝั่งพังงา เมื่อทัพพม่าตีเมืองปากพระแตก
แล้ว คุณหญิงจันจึงเดินทางกลับมายังเมืองถลาง ในเวลานั้นเองพระยาถลาง (ขัน) ล้มป่วยถึงแก่กรรม ยังไม่
มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองคนใหม่มาแทนที่ คุณหญิงจันภรรยาของพระยาถลางจึงร่วมกับน้องสาวคือคุณหญิง
มุก และพระปลัดเมืองถลาง (ทองพูน) รวบรวมกำลังพลทั้งชายและหญิงขึ้นเพื่อต้านทานการรุกรานของ
พม่า นำไปสู่วิกรรมของคุณหญิงจันและคุณหญิงมุก คุณหญิงจันตั้งค่ายรับทัพพม่าที่บ้านค่าย ที่วัดพระ
นางสร้าง และที่ทุ่งนางตัก ซึ่งที่ทุ่งนางตักนั้นพระปลัด (ทองพูน) เป็นผู้คุมมีปืนใหญ่ชื่อพระพิรุณสังหาร ยี่
หูนยกทัพขึ้นเกาะที่ทำเรือตะเกา ตั้งค่ายล้อมเมืองถลางที่ปากช่อง นาโคกและนากลาง ทั้งฝ่ายเมืองถลาง

และฝ่ายพม่าต่างต่อสู้กัน การสู้รบดำเนินเป็นเวลาประมาณหนึ่งเดือนกว่าฝ่ายพม่ายังไม่สามารถเข้ายึดเมืองกลางได้ และฝ่ายเมืองกลางเข้าโจมตีค่ายพม่า จนถอยกลับไปในพื้นที่สุด ในวันจันทร์เดือนสี่ขึ้นสิบสี่ค่ำ (13 มีนาคม พ.ศ. 2329)

การรบที่ฝั่งอ่าวไทย

แกงห่วนแมงยีและเนเมียวคองนะรัตยกทัพจำนวน 7,000 คน ผ่านเมืองระนองและเมืองกระบุรีข้ามเทือกเขาที่ปากจั่น แล้วเข้าโจมตีเมืองชุมพร เนื่องจากในขณะนั้นทางกรุงเทพฯ ยังไม่สามารถรวบรวมกำลังพลมาป้องกันการรุกรานของพม่าทางแหลมมลายูได้เนื่องจากติดพันกับศึกสงครามทางกาญจนบุรีและทางเหนือ และเจ้าเมืองชุมพรไม่สามารถรวบรวมกำลังพลได้อย่างเพียงพอที่จะสู้กับทัพพม่าได้ เจ้าเมืองชุมพรจึงสละเมืองหลบหนีเข้าป่า แกงห่วนแมงยีและเนเมียวคองนะรัตเข้ายึดและเผาทำลายเมืองชุมพร และจากนั้นจึงโจมตีเมืองไชยา เช่นเดียวกับเมืองชุมพรเจ้าเมืองไชยาไม่สามารถรวบรวมกำลังพลสู้กับพม่าได้จึงสละเมืองหนีเข้าป่าเช่นกัน ทัพพม่าเข้ายึดและเผาทำลายเมืองไชยาจากนั้นแกงห่วนแมงยีและเนเมียวคองนะรัตจึงเดินทางต่อไปยังนครศรีธรรมราช เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (พัฒน์) จัดตั้งทัพจำนวน 1,000 คน ไปตั้งรับทัพพม่าที่ท่าข้ามแม่น้ำหลวง (สะพานพระจุลจอมเกล้าข้ามแม่น้ำตาปีในปัจจุบัน) แกงห่วนแมงยีให้นำชาวไทยเมืองไชยามาตะโกนให้แก่ทัพของเมืองนครศรีธรรมราชว่า "เมืองบางกอกเสียแล้วพวกเราจะมาตั้งสู้รบเห็นจะสู้ได้แล้วหรือ ให้เร่งไปบอกเจ้านายให้มาอ่อนน้อมยอมเข้าโดยดีจึงจะรอดชีวิต แม้ขัดแย้งอยู่จะฆ่าเสียให้สิ้นทั้งเมืองแต่ทหารก็มีให้เหลือ" (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ทหารเมืองนครฯ จึงนำความกลับมาแจ้งแก่ เจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) ว่ากรุงเทพฯ เสียให้แก่ข้าศึกแล้ว เจ้าพระยานครฯ เห็นว่าเป็นความจริงเนื่องจากถึงเวลานั้นยังไม่มีกองทัพจากกรุงเทพฯ มาช่วยเหลือ เจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) จึงตัดสินใจสละเมืองพาครอบครัวหลบหนีเข้าป่าบนเขาทางทิศตะวันตก บรรดาชาวเมืองนครฯ เมื่อเห็นว่าเจ้าเมืองหลบหนีเข้าป่าแล้วจึงพากันกระจัดกระจายหลบหนีเข้าป่าเช่นกัน แกงห่วนแมงยีจึงนำทัพเข้ายึดเมืองนครศรีธรรมราช และให้ตามจับเชลยชาวเมืองนครฯ ที่เข้าป่าให้ได้มากที่สุด จากนั้นจึงเตรียมการยกไปตีเมืองพัทลุงต่อไป

ฝ่ายกรมการเมืองพัทลุง เมื่อทราบข่าวว่าทั้งเมืองชุมพร เมืองไชยา และเมืองนครศรีธรรมราชต่างเสียให้แก่พม่าแล้ว จึงเตรียมที่จะสละเมืองหลบหนีเข้าป่าอีกเช่นกัน พระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า ช่วย หรือพระมหาช่วย เป็นเจ้าอธิการอยู่ ณ วัดแห่งหนึ่งในเมืองพัทลุง เป็นผู้มิวิชาอาคม พระมหาช่วยสร้างกำลังใจให้แก่ชาวเมืองพัทลุงโดยการสร้างวัตถุมงคลต่างๆ (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ได้แก่ ตะกรุด และผ้าประเจียด แจกจ่ายให้แก่กรมการเมืองและชาวบ้านเมืองพัทลุง และรวบรวมสมัครกำลังพลเมืองพัทลุงได้

1,000 คน และรวบรวมอาวุธได้แล้ว จึงเชิญพระมหาช่วยขึ้นคานหาม พระมหาช่วยและพระยาพัทลุง (ขุนคางเหล็ก) เจ้าเมืองพัทลุง ยกทัพชาวเมืองพัทลุงออกไปตั้งรับทัพพม่า ทัพของเมืองพัทลุงและทัพของพม่าพบกันที่คลองท่าเสม็ด (ตำบลท่าเสม็ด อำเภอชะอวด นครศรีธรรมราช) ตั้งค่ายเตรียมที่จะสู้กัน แต่ฝ่ายพม่าถอนทัพกลับไปเสียก่อนเนื่องจากทัพฝ่ายไทยโจมตีมาจากทางเหนือ

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จจากราชบุรีนิวัติพระนครในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2329 ทรงปรึกษาด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ว่าขณะนี้ทัพพม่าทางกาญจนบุรีและราชบุรีถูกตีแตกพ่ายไปแล้ว สมควรที่จะจัดทัพเข้าสู้รบกับทัพพม่าซึ่งเข้าโจมตีบรรดาหัวเมืองชายทะเลทางใต้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงมีพระราชโองการให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพเรือลงไปปราบทัพพม่าทางใต้ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2329 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทจึงเสด็จยกทัพเรือจำนวน 20,000 คน ทางชลมารคยกลงไปทางใต้ เสด็จไปถึงเมืองชุมพร มีพระราชบัญชาให้พระยาขลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกยกทัพหน้าไปยังเมืองไชยา ฝ่ายแกงห่วนแมงยี่กำลังจะยกทัพลงมาตีเมืองพัทลุงทราบข่าวว่ากองทัพไทยบุกมาทางเหนือที่เมืองชุมพรและไชยา จึงส่งเนเมียวคุนระรัตยกพมามารับกองทัพไทยที่ไชยา นำไปสู่การรบที่ไชยา พระยาขลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกยกทัพเข้าล้อมทัพของเนเมียวคุนระรัต ทั้งฝ่ายไทยและพม่าต่างชุดสนามเพลาะเตรียมสู้รบกัน ขณะนั้นฝนตกทำให้ปืนใหญ่ของฝ่ายไทยใช้งานไม่ได้ เนเมียวคุนระรัตจึงสามารถฝ่าวงล้อมออกไปได้ ตองพยุงโบนายกองพม่าถูกปืนตายในที่รบ พระยาขลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกยกทัพตามไปสังหารฝ่ายพม่าและจับเชลยพมามากลาวที่เมืองชุมพร กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้บรรดาเจ้าเมืองรวบรวมราษฎรที่หนีเข้าป่าให้กลับมาอยู่ในเมืองตามเดิม

ฝ่ายแกงห่วนแมงยี่แม่ทัพพม่า ซึ่งกำลังยกทัพมาสมทบกับทัพของเนเมียวคุนระรัตที่ไชยา เมื่อทัพของเนเมียวคุนระรัตถูกฝ่ายไทยตีแตกพ่ายที่ไชยาแล้ว จึงยกทัพถอยกลับไปทางภูเขาทางตะวันตกไปยังเมืองกระบีเพื่อกลับไปในที่สุด กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จจากเมืองชุมพรมายังเมืองไชยา จากนั้นจึงทรงให้พระยาขลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกยกทัพหน้ามาทางบกไปยังเมืองนครศรีธรรมราช ส่วนพระองค์เองนั้นเสด็จทางชลมารคมายังเมืองนครฯ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้ชาวเมืองนครฯออกตามหาตัวเจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) มารับพระราชอาญาเมื่อเจ้าพระยานครฯ (พัฒน์) เข้าเฝ้ากรมพระราชวังบวรฯที่เมืองนครศรีธรรมราช กรมพระราชวังบวรฯทรงมีพระวินิจฉัยว่าทัพฝ่ายพม่ามีกำลังเกินกว่าเจ้าพระยานครฯจะสู้รบด้วยได้ จึงทรงภาคทัณฑ์เจ้าพระยา

นครฯ ไว้ก่อนแล้วมีพระราชบัญชาให้เจ้าพระยานครรวบรวมราษฎรชาวเมืองนครศรีธรรมราชให้กลับมาอยู่ในเมืองตามเดิม เมื่อฝ่ายไทยสามารถเข้ายึดเมืองนครศรีธรรมราชกลับคืนมาได้แล้ว สงครามเก้าทัพจึงสิ้นสุดลง

2.4.4 ผลลัพธ์และบทสรุป

การรุกรานของพม่าในครั้งสงครามเก้าทัพนี้มีความแตกต่างจากการรุกรานในครั้งก่อนหน้า ฝ่ายพม่าจัดทัพเข้ามาหลายช่องทาง แต่การที่ฝ่ายพม่าจัดทัพเข้ามาหลายเส้นทางทำให้ยากที่จะประสานร่วมมือกันหรือเดินทางให้มาถึงที่หมายพร้อมกัน อีกทั้งปัญหาที่สำคัญสำหรับพระเจ้าปดุงและทัพฝ่ายพม่าคือภาวะขาดแคลนเสบียง เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สงครามในครั้งนี้พม่าต้องประสบกับความพราชัย

หลังจากที่สงครามเก้าทัพสิ้นสุดลง มีการปูนบำเหน็จผู้ที่มีความชอบต่างๆในสงครามครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระราชโองการให้แต่งตั้งสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือ"กรมพระราชวังหลัง" คุณหญิงจันและคุณหญิงมุกแห่งเมืองถลาง ผู้นำกำลังป้องกันการรุกรานของพม่า ได้รับการแต่งตั้งเป็นท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทร ตามลำดับ พระยาอุไทยธรรม (บุญนาคน) ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยายมราช เจ้ากรมพระนครบาลแทนที่พระยายมราชคนเดิมที่ถูกปลดจากตำแหน่งไป สำหรับอดีตเจ้าพระยาธรรมธิกภรณ์ (บุญรอด) และอดีตพระยายมราช (ทองอิน) นั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเห็นว่าเป็นผู้มีความชอบมาแต่ครั้งอดีต และรู้ธรรมเนียมในกรมวังและกรมพระนครบาลอย่างดี แม้มีความประมาทในการสงคราม จึงทรงแต่งตั้งอดีตเจ้าพระยาธรรมธิกภรณ์ (บุญรอด) เป็นพระยาศรีธรรมมาธिरาช ช่วยราชการกรมวัง และทรงแต่งตั้งอดีตพระยายมราช (ทองอิน) เป็นพระยามหาธिरาช ช่วยราชการกรมพระนครบาลตามลำดับ

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช พระยาพัทลุง (ขุนคางเหล็ก) และหลวงสงขลา (บุญห่วย) เข้าเฝ้า กรมพระราชวังบวรฯตรัสถามว่ามีเจ้าเมืองใดตั้งอยู่สู้กับพม่าบ้างหรือไม่ พระยาพัทลุงทูลว่าเมืองพัทลุงมีพระมหาช่วยคุ้มครองให้ตั้งทัพออกไปสู้กับพม่า แต่ยังไม่ทันรบพม่ากลับไปเสียก่อน กรมพระราชวังบวรฯจึงมีพระราชบัญชาให้พระมหาช่วยปริวรรตออกจากสมณเพศ และทรงแต่งตั้งพระมหาช่วยให้เป็นพระยาทุกขราษฎร์ แห่งเมืองพัทลุง ช่วยราชการเมืองพัทลุง จากนั้นหลวงสงขลา (บุญห่วย) จึงทูลว่าขณะนี้หลวงรองราชมนตรี (ฉิม) กรมการเมืองสงขลาเป็นกบฏ (ราชบัณฑิตยสภา 1930) ยึดเมืองสงขลาไว้อยู่ ขอพระราชทานทัพไปปราบกบฏของหลวงรองราชมนตรี กรมพระราชวังบวรฯจึงยกทัพเสด็จไปยังเมืองสงขลา หลวงรองราชมนตรียอมสวามิภักดิ์ กรมพระราชวังบวรฯประทับที่เมือง

สงขลา มีพระราชบัณฑูรให้เจ้าเมืองหัวเมืองมลายู ปัตตานี ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ส่งบุหงามาศ ต้นไม้เงินต้นไม้ทอง ให้แก่สยามดังเช่นที่เคยเป็นมา สุลต่านมูฮัมหมัด (Muhammad) เจ้าเมืองปัตตานีปฏิเสธไม่ส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) กรมพระราชวังบวรรมีพระราชบัณฑูรให้พระยากลาโหมราชเสนายกทัพไปโจมตียึดเมืองปัตตานี พระยากลาโหมราชเสนายกทัพเข้ายึดเมืองปัตตานีได้สำเร็จ

ฝ่ายบรรดาทัพพม่าที่ถอยร่นกลับไปนั้น สูญเสียกำลังไพร่พลไปจากการสู้รบโรคระบาดและภาวะความอดอยากไปประมาณครึ่งหนึ่ง (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา, 1998) ของกำลังทั้งหมด แยกหัวนแฉะยกทัพกลับไปตั้งที่เมืองมะริด พระเจ้าปดุงซึ่งประทับอยู่ที่เมืองเมาะตะมะยังไม่ทรงยอมแพ้ในการรุกรานสยาม มีพระราชโองการให้แยกหัวนแฉะยกทัพจากมะริดมาตั้งพักฤดูฝนเมืองทวาย และให้ทัพเมืองทวายยกจากเมืองทวายมายังเมืองเมาะตะมะ เพื่อรอคอยโอกาสการรุกรานสยามอีกในปีถัดไป ส่วนพระเจ้าปดุงยกทัพเสด็จกลับเมืองอังวะพร้อมกับทัพที่เหลือทั้งหมด ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2329 สิ้นสุดฤดูฝนพระเจ้าปดุงมีพระราชโองการให้พระโอรสคือ อินแฉะมหาอุปราช ยกทัพจำนวน 50,000 คน มาตั้งที่เมืองเมาะตะมะ ยกทัพเข้าโจมตีสยามครั้งนี้เพียงทางเดียวโดยมาทางด้านเจดีย์สามองค์เข้าทางกาญจนบุรี นำไปสู่สงครามทำดินแดง อินแฉะมหาอุปราชให้เมียนวุ่นและเมียนเมวุ่นยกทัพหน้ามาตั้งที่ท่าดินแดง กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพ 30,000 คน เข้าโจมตีทัพของเมียนวุ่นและเมียนเมวุ่นแตกพ่ายไป อินแฉะมหาอุปราชจึงยกทัพกลับไป

หลังจากสงครามเก้าทัพและสงครามทำดินแดง การรุกรานของพม่าทางภาคตะวันตกจึงสิ้นสุดลง การรุกรานของพม่าในครั้งต่อมาเข้าผ่านทางเมืองเชียงแสนมายังหัวเมืองล้านนาเป็นหลัก (สงครามพม่าตีเมืองลำปาง พ.ศ. 2330 สงครามพม่าตีเชียงใหม่ พ.ศ. 2340 และ พ.ศ. 2345) มีการจัดตั้งเมืองเชียงใหม่ขึ้นอีกครั้งและทางกรุงเทพฯแต่งตั้งพระยาภาววิละขึ้นเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการรุกรานของพม่าจากทางเหนือใน พ.ศ. 2340 และ พ.ศ. 2345 ทางฝั่งภาคตะวันตกฝ่ายสยามกลับขึ้นเป็นฝ่ายรุก นำไปสู่สงครามตีเมืองทวายใน พ.ศ. 2330 และ พ.ศ. 2334

2.5 อุทยานประวัติศาสตร์สงคราม 9 ท้า

ภาพ 6 จากเว็บไซต์ : thai.tourismthailand.org อุทยานประวัติศาสตร์สงคราม 9 ท้า

2.5.1 ข้อมูลที่อยู่ 666P+M24 ตำบล ช่องสะอาด อำเภอเมืองกาญจนบุรี กาญจนบุรี 71190

2.5.2 ข้อมูลทั่วไป สงครามครั้งสำคัญและยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จำลองเหตุการณ์และโต๊ะทรายแสดงภูมิประเทศจำลองเส้นทางการเดินทางเดินทัพของข้าศึก ความยิ่งใหญ่ของสงครามเก้าทัพในหน้าประวัติศาสตร์ไทยได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ในที่แห่งนี้ ที่มีทั้งหอจัดแสดงนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นตู้จำลองเหตุการณ์และโต๊ะทรายแสดงภูมิประเทศ จำลองเส้นทางเดินทัพของข้าศึก นอกจากนี้ยังมีหอสังเกตการณ์บนยอดเขาเพื่อให้ผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ ขึ้นไปชมเพื่อที่จะเข้าใจถึงการเลือกใช้ภูมิประเทศในการเดินทัพและจุดสกัดกั้นพม่าได้ชัดเจน อนึ่ง สงครามเก้าทัพนั้นเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถเอาชนะกองทัพอของพระเจ้าปดุง กษัตริย์พม่า ในสมรภูมิต่างลาดหญ้าได้สำเร็จ ในปี พ.ศ. 2328 สอบถามเพิ่มเติมที่ฝ่ายยุทธการทหารบก จังหวัดกาญจนบุรี โทร. +66 3458 9233-5 ต่อ 51015

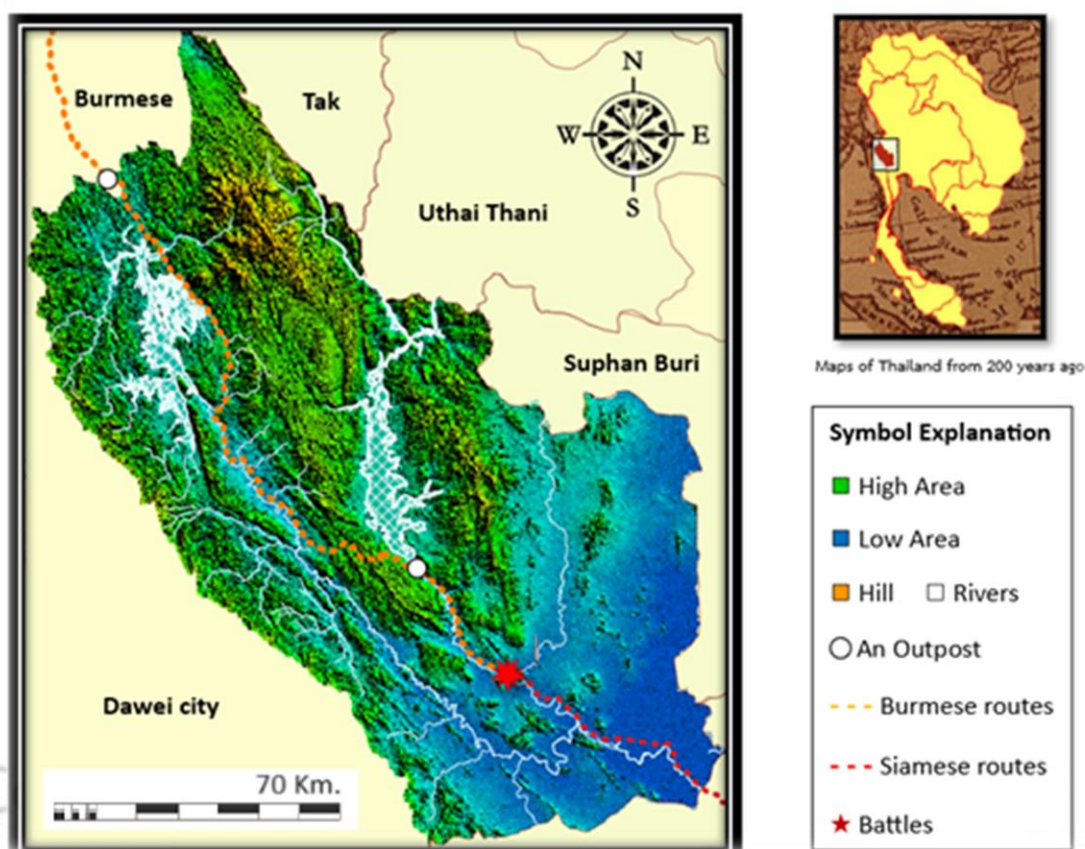
บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 พื้นที่ศึกษา

ในช่วงสงคราม 9 ทัพ (พ.ศ. 2328-2329) ทุ่งลาดหญ้าในจังหวัดกาญจนบุรีระหว่างไทยและพม่า เคยเป็นสนามรบทางประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ที่ 14°08'17"N, 99°23'12"E. (Wittayarat, P., 1992; Wyatt, D. K., 2003; ชูตินธรานนท์, สุเนตร 2019; Lat Ya Subdistrict Administrative Organization., 2023.)

Battle of Thung Lat Ya (1785–1786), Kanchanaburi Province.

ภาพ 7 พื้นที่ศึกษาการสู้รบระหว่างไทย-พม่า ในช่วงสงคราม 9 ทัพ (กรณีศึกษาทุ่งลาดหญ้า)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

โปรแกรม QGIS

ข้อมูลภูมิประเทศจาก Google Earth, Google Maps, GIS

โน้ตบุ๊ก Acer Nitro AN515-43 16GB

3.3 ทบทวนวรรณกรรม

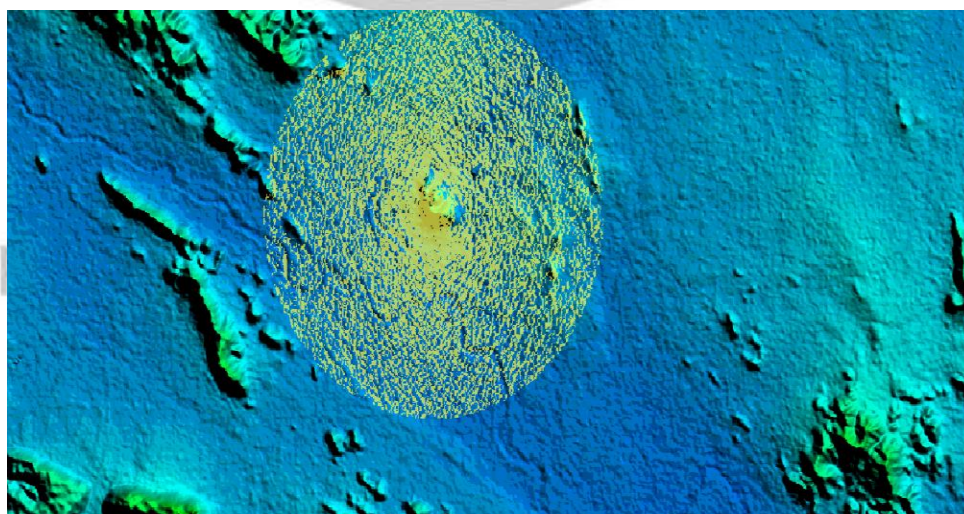
รวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่และภูมิประเทศจาก Google Earth, Google Maps, GIS และข้อมูลการต่อสู้อายุประวัติศาสตร์ (พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์) มาวิเคราะห์การรวมเข้าด้วยกัน สร้างเป็นชั้นข้อมูลเวกเตอร์ สามารถดูข้อมูล DEM จำนวนหนึ่งได้ที่ <http://www.mitrearth.org>

3.3.1 ชั้นข้อมูลเวกเตอร์

นำไฟล์ที่ได้จาก Google Earth, Google Maps สร้างเป็นชั้นข้อมูลเวกเตอร์ในโปรแกรม QGIS โดยอิงตามหลักการ OCOKA

OCOKA: Observation and Filed of Fire การตรวจการณ์และพื้นที่การยิง.

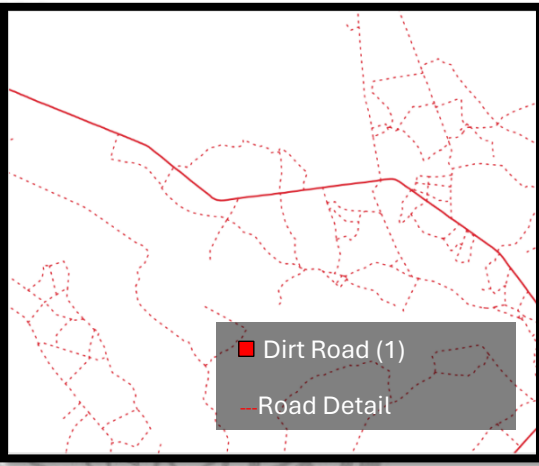
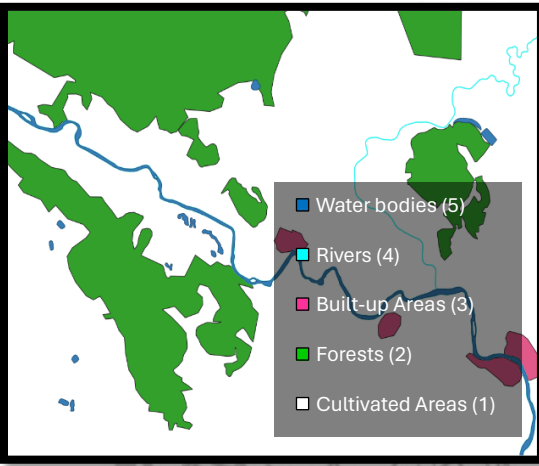
ในลักษณะของชุดข้อมูลที่สร้าง เป็นแบบจำลองระดับสูงเชิงเลข (Digital Elevation Model : DEM) เป็นแบบจำลองข้อมูลลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นผิวและชั้นความสูงในลักษณะของดิจิทัล และจุดวงกลมสีเหลือง เป็นการวิเคราะห์ทัศนวิสัย (Viewshed analysis) การมองเป็นอัลกอริทึมการคำนวณที่อธิบายทัศนวิสัยการมอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มองเห็นได้จากตำแหน่งที่กำหนด

ภาพ 8 สร้าง Viewshed analysis ณ.เขาชนไก่ทุ่งลาดหญ้า ในโปรแกรม QGIS

OCOKA: Cover and Concealment การกำบังและการซ่อนพราง

ในลักษณะของชุดข้อมูลที่สร้าง เป็นการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (land use and land cover change) หมายถึงการแทนที่ของการใช้ที่ดินหรือสิ่งปกคลุมดินชนิดใดชนิดหนึ่งแทนการใช้ที่ดินหรือสิ่งปกคลุมดินชนิดเดิม ดังภาพด้านล่างนี้ แหล่งน้ำ,แม่น้ำ,สิ่งปลูกสร้าง,ป่า และ ถนน

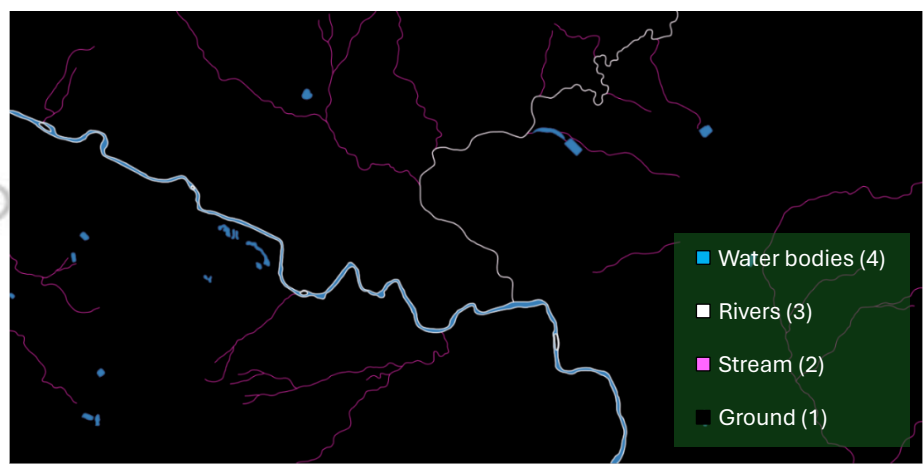

ภาพ 9 ข้อมูลชั้นเฉพาะเรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดินและการปกคลุมที่ดิน

ภาพ 10 ข้อมูลชั้นเฉพาะเรื่องของการใช้ประโยชน์ถนน

OCOKA: Obstacles สิ่งกีดขวาง

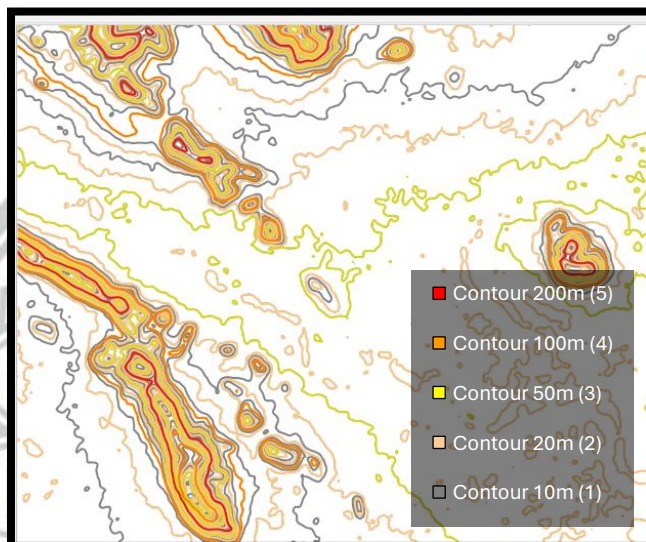
ในลักษณะของชุดข้อมูลที่สร้าง เป็นชั้นข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ ที่จะป็นอุปสรรคในการเคลื่อนทัพ

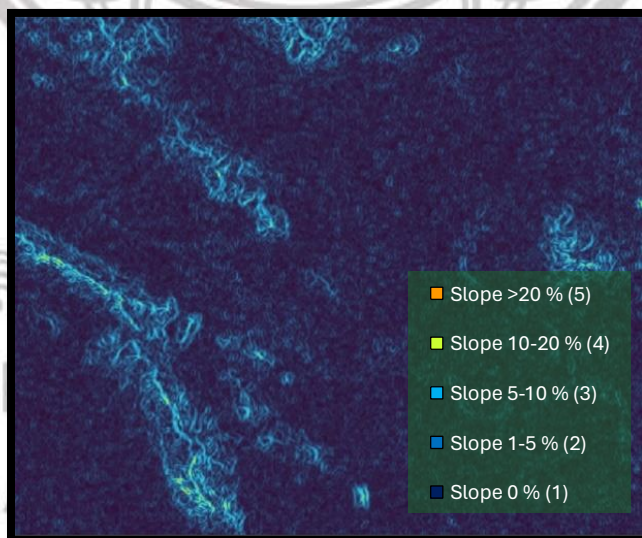
ภาพ 11 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของแหล่งน้ำ

OCOKA: Key Terrain ภูมิประเทศสำคัญ

ในลักษณะของชุดข้อมูลที่สร้าง เป็นชั้นข้อมูลเวกเตอร์ของแนวสันเขา และความลาดชัน สร้างโดยการนำแบบจำลองระดับสูงเชิงเลข (Digital Elevation Model : DEM) มาแยกกลุ่มแล้วแบบเป็นชั้นต่างๆ

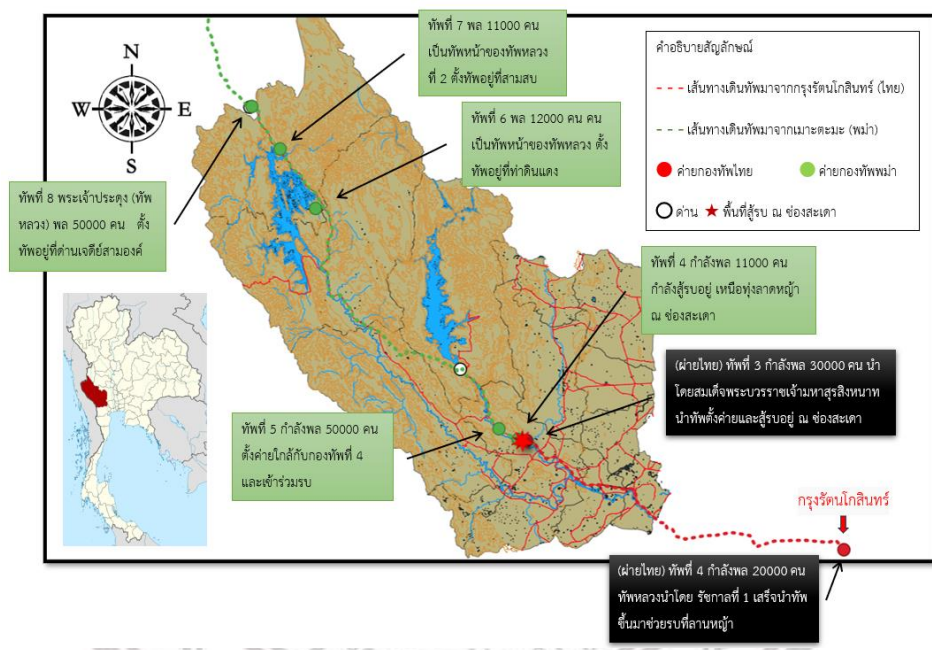
ภาพ 12 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของแนวสันเขา

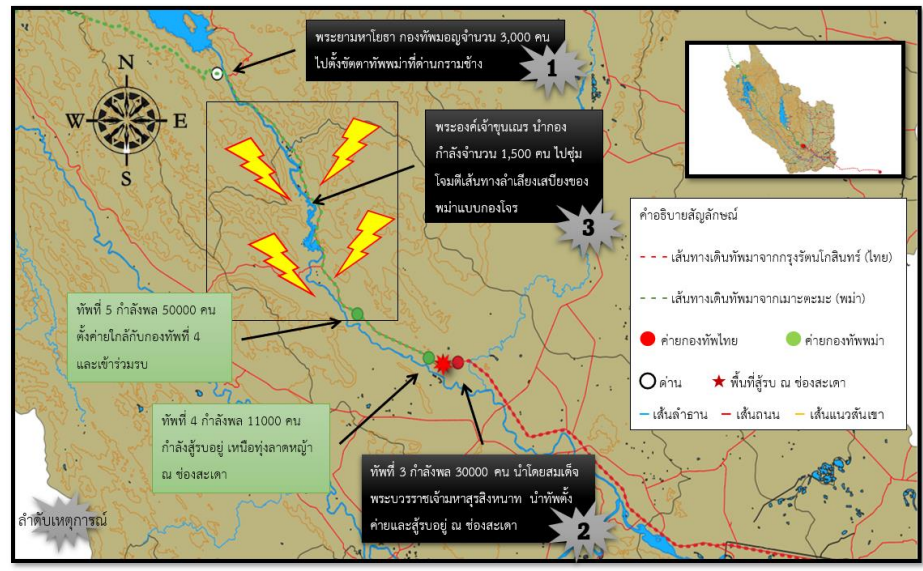
ภาพ 13 ข้อมูลแสดงชั้นเฉพาะของความลาดชัน

OCOKA: Avenue of Approach แนวทางเคลื่อนที่

ในลักษณะของชุดข้อมูลที่สร้าง เป็นแผนที่การเคลื่อนที่ของทั้งฝ่ายพม่ากับฝ่ายไทย สร้างโดยการอิงเหตุการณ์ สถานที่ต่างๆของการเดินทัพ จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ นำมาจัดรูปแบบให้อยู่ในโปรแกรม QGIS

ภาพ 14 ชั้นข้อมูลแสดงแนวทางเคลื่อนที่ของกองทัพไทยกับกองทัพพม่า สร้างในโปรแกรม QGIS

ภาพ 15 ชั้นข้อมูลแสดงลำดับเหตุการณ์การสู้รบระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพพม่า สร้างในโปรแกรม QGIS

3.4 ระเบียบวิธีวิจัย

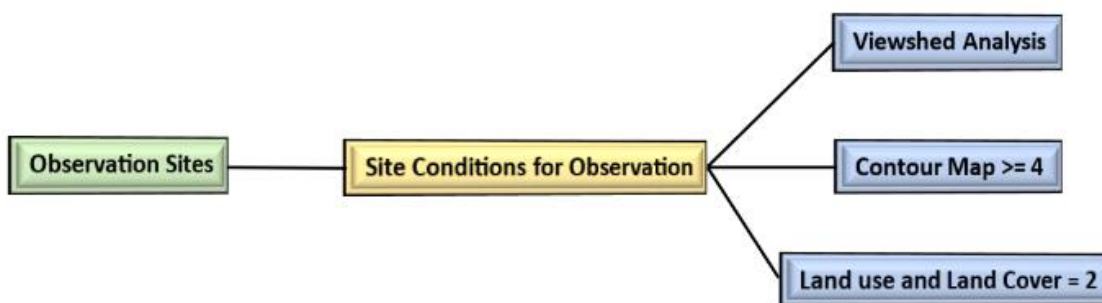
(Baijal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K.,2018.) สร้างภูมิสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์เงื่อนไขต่างๆที่สามารถใช้เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติสำคัญ ให้นำหน่วยรบสามารถเคลื่อนที่ผ่านสภาพภูมิประเทศต่างๆ (Cross County Movement: CCM.) เพื่อจุดหมายแห่งชัยชนะได้ในที่สุด

3.5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ในการตรวจหาเส้นทางหรือการทำทำเลที่ตั้งสถานที่ต่างๆ จำเป็นต้องคำนึงถึงพารามิเตอร์หลายประการ ซึ่งรวมถึงประเภทของแผนที่รูปร่าง การใช้ที่ดิน สิ่งปกคลุมดิน และความพร้อมของการวิเคราะห์ทัศนวิสัยการมอง กฎตัวอย่างในการเขียนรูปแบบข้อความมีลักษณะดังนี้:

3.5.1 OCOKA: Observation and Filed of Fire การตรวจการณ์และพื้นที่การยิง.

ในการตั้งสถานที่สังเกตการณ์กำหนดให้มีเส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือมากกว่า 4 และมีความสูงตั้งแต่ 100 เมตรขึ้นไป และ ที่ดินเป็นป่า (รหัสที่ดิน 2) และ การวิเคราะห์ Viewshed แสดงให้เห็นการมองเห็นมากกว่า 70%

ภาพ 16 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับการตั้งสถานที่สังเกตการณ์

3.5.2 OCOKA: Cover and Concealment การกำบังและการซ่อนพราง

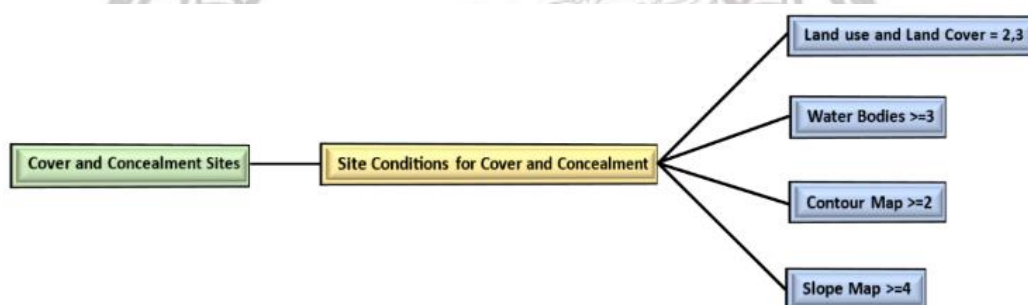
ในการหาที่กำบังหรือจุดซ่อนพราง ให้ใช้เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ดังนี้

การใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (รหัสที่ดิน 2,3) เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าไม้ และสิ่งปลูกสร้าง ตามลำดับ

และ นอกการนี้การใช้ชั้นข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส ≥ 3) เป็นลักษณะของแม่น้ำ หรือที่ใหญ่กว่า เช่นแหล่งน้ำ

และ เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือมากกว่า 2 และมีความสูงตั้งแต่ 20 เมตรขึ้นไป

และ ความลาดชันที่มากกว่า 10 %

ภาพ 17 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับการหาที่กำบังหรือจุดซ่อนพราง

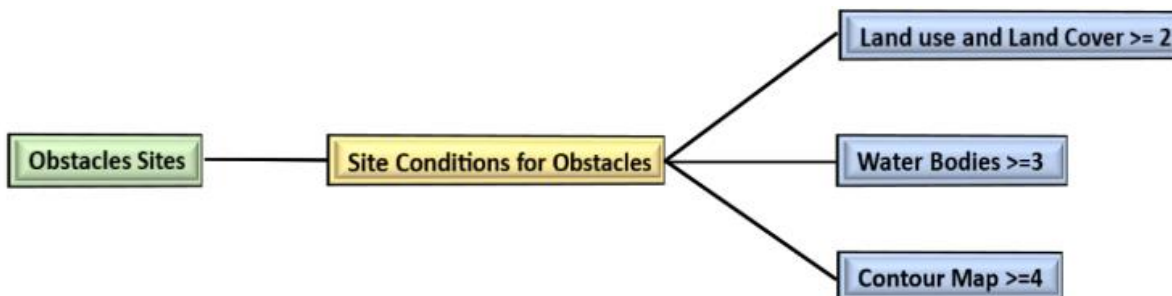
3.5.3 OCOKA: Obstacles สิ่งกีดขวาง

การหาจุดที่เป็นสิ่งกีดขวางมีได้ทั้ง 2 แบบ, 1) สิ่งกีดขวางตามธรรมชาติ และ 2) สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้ใช้เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ดังนี้

การใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (รหัสที่ดิน ≥ 2) เนื่องจากมีพื้นที่ป่าไม้ สิ่งปลูกสร้าง และเส้นลำธารต่างๆ

และ การใช้ชั้นข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส ≥ 3) เป็นลักษณะของแม่น้ำหรือที่ใหญ่กว่าเช่นแหล่งน้ำ

และ เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือมากกว่า 4 และมีความสูงตั้งแต่ 100 เมตรขึ้นไป

ภาพ 18 Knowledge base การหาทำเลสำหรับสิ่งกีดขวาง

3.5.4 OCOKA: Key Terrain ภูมิประเทศสำคัญ

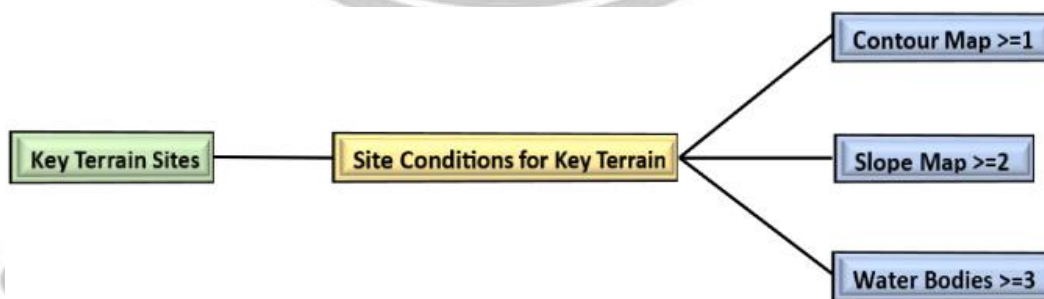
Key Terrain จะเป็นลักษณะของภูมิประเทศโดยตรง ซึ่งการหา Key Terrain นั้นต้องคำนึงถึงพารามิเตอร์หลายประการ โดยจะต้องสอดคล้องกัน มีรายละเอียดดังนี้

เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือมากกว่า 1 และมีความสูงตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป

และ ความลาดชันที่มากกว่า 1%

และ การใช้ชั้นข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส ≥ 3) เป็นลักษณะของแม่น้ำหรือที่ใหญ่กว่าเช่นแหล่งน้ำ

โดยรูปแบบที่กล่าวมาทั้งหมด Key Terrain สามารถเป็นได้ทั้งแนวสันเขา (แนวพื้นที่ทางออกเหมือนปากขวด) หรือที่สูงบนภูเขา โดยจะขึ้นอยู่กับแนวการเคลื่อนที่ของข้าศึก

ภาพ 19 Knowledge base การหาทำเลที่เหมาะสมสำหรับภูมิประเทศที่สำคัญ

3.5.5 OCOKA: Avenue of Approach แนวทางเคลื่อนที่

สำหรับแนวทางเคลื่อนที่นั้น ในพารามิเตอร์นี้จะบอกถึงความคล่องตัวต่อเส้นทางการเคลื่อนที่พ ในจุดต่างๆ ตามพื้นที่ศึกษา ให้ใช้เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ดังนี้

Good Mobility เป็นลักษณะของการเคลื่อนที่ผ่านไปได้โดยง่าย เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ ดังนี้ เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือน้อยกว่า 10 เมตร

และ ความลาดชันเป็น 0%

และ มีเส้นถนน (ซึ่งในสมัยนั้น จะเป็นเส้นถนนดินซึ่งใช้ในการค้าขายหรือเดินทางต่างๆ)

และ ข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส 0) เป็นทางที่ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน

และ การใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (รหัสที่ดิน 1) เป็นพื้นที่โล่ง หรือพื้นที่การเกษตรที่สามารถเดินทัพมาได้ โดยง่าย

Moderate mobility เป็นลักษณะของการเคลื่อนที่ผ่านไปได้แต่ลำบาก เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ดังนี้ ความลาดชันเท่ากับหรือน้อยกว่า 9%

และ เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือน้อยกว่า 50 เมตร

และ การใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (รหัสที่ดิน 2,3,4) ป่าไม้ สิ่งปลูกสร้าง ลำธาร

และ ข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส 2,3) ลำธาร และเส้นแม่น้ำ

No mobility เป็นลักษณะของไม่สามารถเคลื่อนที่ผ่านได้ เงื่อนไขของชั้นข้อมูลฐานความรู้ดังนี้

การใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน (รหัสที่ดิน 5) เป็นลักษณะของแหล่งน้ำ ที่ไม่สามารถเดินผ่านได้

และ ข้อมูลเวกเตอร์ของแหล่งน้ำ (รหัส 4) เป็นเส้นแม่น้ำขนาดใหญ่

และ ความลาดชันมากกว่า 10% ขึ้นไป

และ เส้นชั้นความสูงเท่ากับหรือมากกว่า 100 เมตร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาพ 20 Knowledge base การหาเส้นทางที่เหมาะสมต่อแนวทางเคลื่อนที่

Copyright by Naresuan University
All rights reserved

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาการวิเคราะห์พื้นที่การสู้รบในอดีตช่วงสงครามเก้าทัพด้วยแนวคิดภูมิศาสตร์ทหารแบบ OCOKA โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลเชิงพื้นที่และภูมิประเทศจาก Google Earth, Google Maps, GIS และข้อมูลการต่อสู้ทางประวัติศาสตร์ (พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์) มาวิเคราะห์การรวมเข้าด้วยกัน สร้างเป็นชั้นข้อมูลเวกเตอร์ จากนั้นนำชั้นข้อมูลเวกเตอร์ต่างๆ นำมาซ้อนทับสร้างกฎสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base) (Baijal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K.,2018.) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ และจัดทำตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า มีรายละเอียดผลการศึกษาแบ่งเป็น 6 ส่วนดังนี้

- 4.1 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Observation and Filed of Fire
- 4.2 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Cover and Concealment
- 4.3 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Obstacles
- 4.4 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Key Terrain
- 4.5 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Avenue of Approach
- 4.6 ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

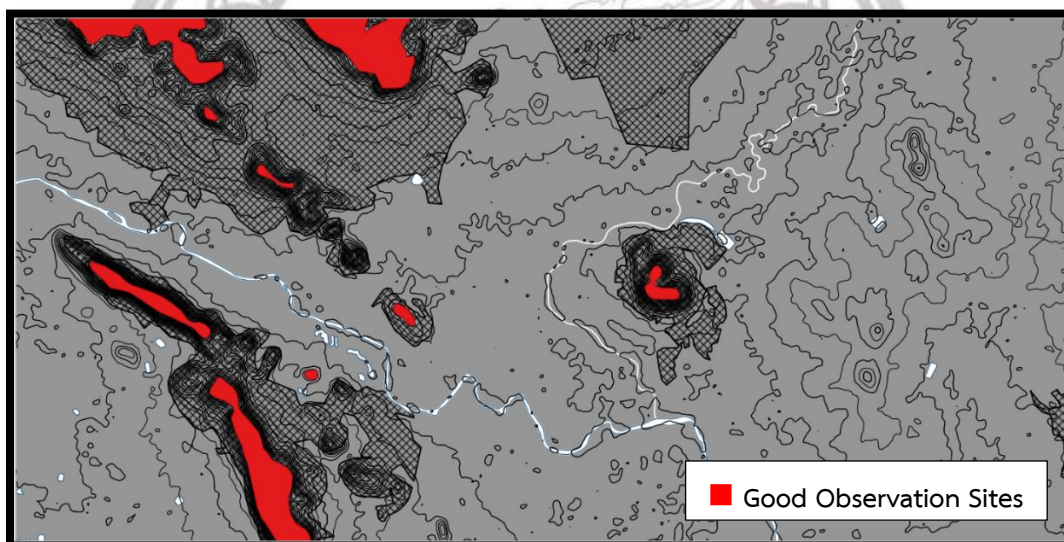
Copyright by Naresuan University

All rights reserved

4.1 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Observation and Filed of Fire

ในการนำข้อมูล GIS แต่ละชั้นมาซ้อนทับกัน พร้อมสร้างกฎสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งที่เหมาะสมแก่การตั้งจุดสังเกตการณ์ รายละเอียดดังนี้

- พื้นที่สีแดง คือ จุดที่เหมาะสมกับการตั้งแก่การตั้งจุดสังเกตการณ์
- พื้นที่สีดำและเทา คือ เป็นจุดที่ไม่เหมาะสมกับการตั้งแก่การตั้งจุดสังเกตการณ์ ทิศนวิสัย (Viewshed analysis) ไม่สามารถมองได้ควบคุม
- พื้นที่สีขาว คือ พื้นที่แหล่งน้ำ แม่น้ำ ลำธาร ต่างๆ

ภาพ 21 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่เหมาะสมแก่การตั้งจุดสังเกตการณ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

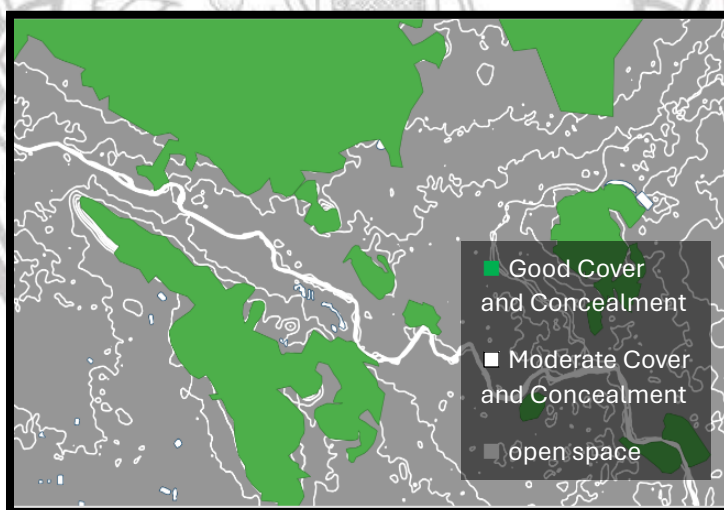
Copyright by Naresuan University

All rights reserved

4.2 ผลการวิเคราะห์จากภูมิฐานความรู้ OCOKA: Cover and Concealment

ในการนำข้อมูล GIS แต่ละชั้นมาซ้อนทับกัน พร้อมสร้างภูมิฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งที่เหมาะสมแก่พื้นที่กำบังและการซ่อนพราง รายละเอียดดังนี้

- พื้นที่สีเขียว คือ เป็นจุดที่เหมาะสมแก่การกำบังและการซ่อนพราง ทั้งนี้เพราะในพื้นที่สีเขียวเป็นเทือกเขา มีป่าไม้หนาแน่น จึงเหมาะแก่การใช้การซ่อนพราง การซุ่มโจมตี เป็นต้น ดังเช่น พระองค์เจ้าขุนเณร นำกองกำลังไปดักซุ่มโจมตีเส้นทางลำเลียงเสบียงของพม่า
- พื้นที่สีขาว คือ เป็นจุดที่สามารถใช้การกำบังและการซ่อนพรางได้ในระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น เป็นแนวสันเขา ความลาดชันของพื้นที่ รวมถึงแม่น้ำ คลอง เช่นกัน
- พื้นที่สีเทา คือ พื้นที่เปิดโล่ง ไม่เหมาะแก่การซ่อนพราง

ภาพ 22 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่เหมาะสมต่อการกำบังและการซ่อนพราง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

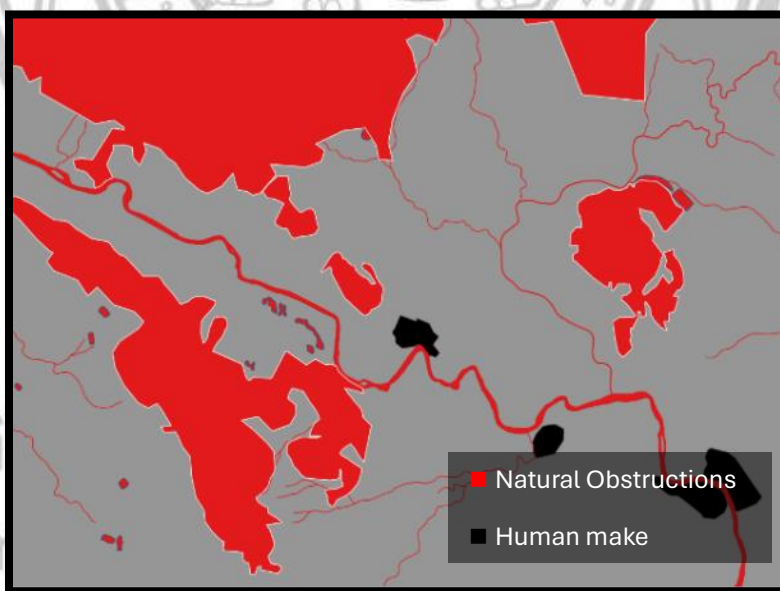
4.3 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Obstacles

ในการนำข้อมูล GIS แต่ละชั้นมาซ้อนทับกัน พร้อมสร้างกฎสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งสิ่งกีดขวางต่างๆ การหาจุดที่เป็นสิ่งกีดขวางมีได้ทั้ง 2 แบบ

- 1) สิ่งกีดขวางตามธรรมชาติ 2) สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น

รายละเอียดดังนี้ผลจากการวิเคราะห์มีดังนี้

- พื้นที่สีแดง คือ สิ่งกีดขวางตามธรรมชาติ เป็นพื้นสิ่งกีดขวาง ส่งผลให้ไม่สามารถเคลื่อนทัพผ่านได้ง่าย ตัวอย่างเช่น ความสูงของแนวนสันเขา พื้นที่ป่าไม้ที่หนาแน่น เส้นแม่น้ำ หรือแหล่งน้ำที่ไม่สามารถเดินผ่านได้
- พื้นที่สีดำ คือ สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้นดังในภาพเช่น หมู่บ้าน เมื่อมีศึกมาก็จะมีการสร้างขวางหนาม ขุดแนวสนามเพลาะ เป็นต้น
- พื้นที่สีเทา คือ พื้นที่เปิดโล่ง ไม่เหมาะการซ่อนพราง

ภาพ 23 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งสิ่งกีดขวาง

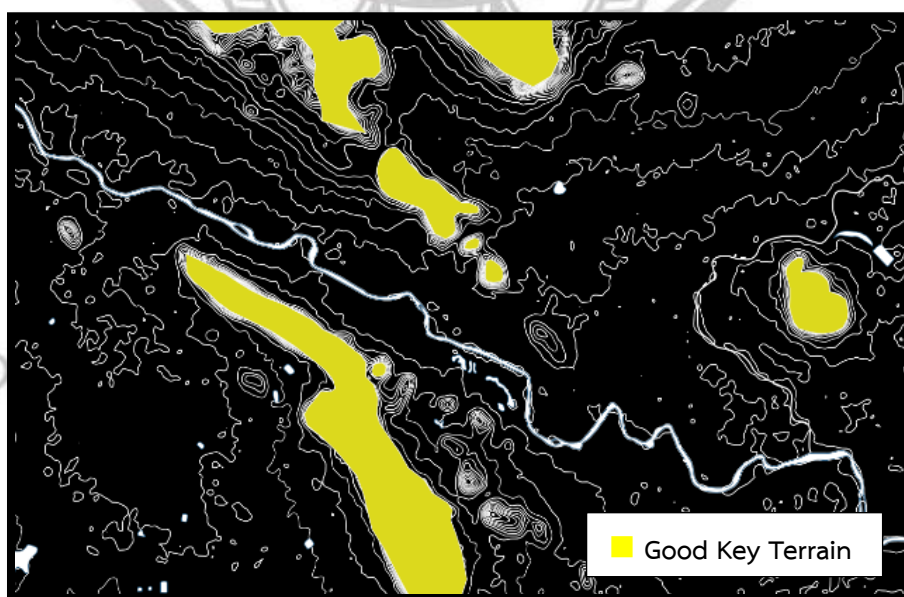
4.4 ผลการวิเคราะห์จากภูมิฐานความรู้ OCOKA: Key Terrain

ในการนำข้อมูล GIS แต่ละชั้นมาซ้อนทับกัน พร้อมสร้างภูมิฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งภูมิประเทศที่สำคัญ รายละเอียดดังนี้

- พื้นที่สีเหลือง คือ ภูมิประเทศสำคัญ คือลักษณะภูมิประเทศหรือพื้นที่ซึ่งฝ่ายใดได้เข้ายึดครอง หรือ ควบคุมไว้ได้จะเปรียบกว่าอีกฝ่ายอย่างเห็นได้ชัด เช่นเขาชนไก่ ตามพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ฝ่ายไทยใช้เขาชนไก่ในการสอดแนมกองทัพฝ่ายพม่า (Lat Ya Subdistrict Administrative Organization.,2023.)

อีกหนึ่งลักษณะภูมิประเทศสำคัญต่อฝ่ายไทย คือชัยภูมิที่ลาดหน้าเป็นลักษณะเหมือนปากขวด จึงส่งผลให้เมื่อพม่าเข้าศึกลอดออกมาจากช่องก็ถูกสกัดโจมตีโดยกองทัพไทย เมื่อทัพหน้าถูกสกัดอยู่ ทัพอื่นๆ จึงติดซังกเป็นตอนๆ ตามพงศาวดารกล่าวไว้ ทัพที่ 6 ติดอยู่ที่ท่าดินแดง ทัพที่ 7 ติดอยู่ที่สามสบ ส่วนทัพหลวงซึ่งพระเจ้าปะดุงทรงคุมมาเอง พึ่งล่วงเข้ามาทางด้านเจดีย์สามองค์ (ประเสริฐ วิทยารัฐ 1982 ; ขำ บุนนาคเจ้าพระยา,1998)

- พื้นที่สีขาว คือ เส้นสันเขา และเส้นแม่น้ำ
- พื้นที่สีดำ คือ พื้นที่ราบ

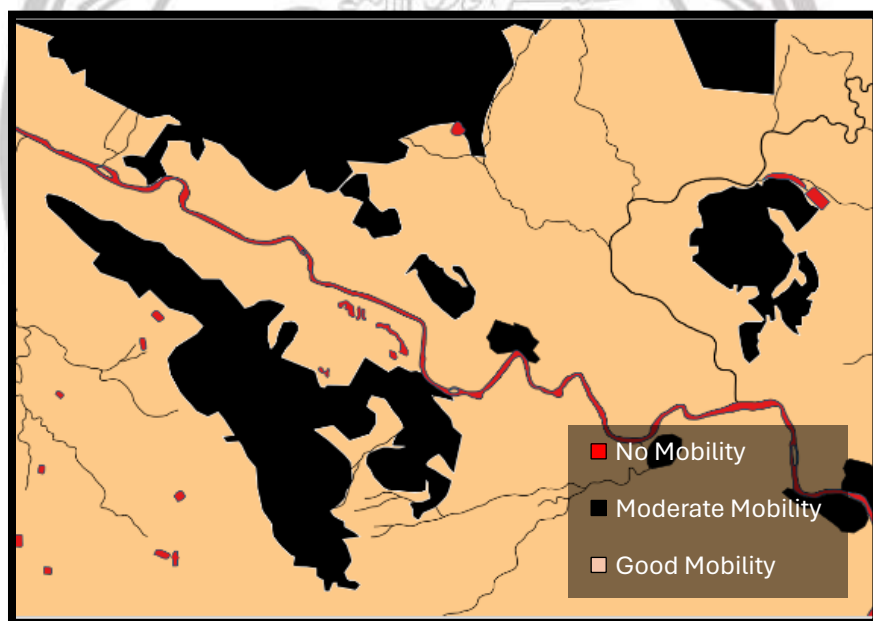

ภาพ 24 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แสดงให้เห็นถึงภูมิประเทศที่สำคัญ

4.5 ผลการวิเคราะห์จากกฎสำหรับฐานความรู้ OCOKA: Avenue of Approach

ในการนำข้อมูล GIS แต่ละชั้นมาซ้อนทับกัน พร้อมสร้างกฎสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base) โดยการแปลงความรู้ที่ได้รับจากชั้นข้อมูล GIS ให้เป็นกฎ ในแต่ละชั้นข้อมูลจัดเตรียมพารามิเตอร์ผลลัพธ์ที่ได้แสดงให้เห็นถึงตำแหน่งภูมิประเทศที่สำคัญ รายละเอียดดังนี้

- พื้นที่สีดำ คือ ลักษณะไม่สามารถเดินทัพผ่านได้ เป็นที่ป่าไม้ ภูเขา และเทือกเขา
- พื้นที่สีแดง คือ ลักษณะไม่สามารถเดินทัพผ่านได้ เป็นที่แหล่งน้ำ แม่น้ำต่างๆ
- พื้นที่สีครีม คือ ลักษณะที่สามารถเคลื่อนทัพผ่านได้ เป็นพื้นที่ราบ

ภาพ 25 ผลจากการวิเคราะห์การหาพื้นที่แนวทางการเคลื่อนที่

4.6 ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า

OCOKA	ไทย	พม่า
Observation and Filed of Fire	<p>การสำรวจพื้นที่ : โดยการส่งแนวหน้าออกไปตั้งค่ายบนภูเขา ดังพระราชพงศาวดารที่ระบุว่า “กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท มีพระราชบัญชาให้พระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนี) คุมกองทัพมอญจำนวน 3,000 คน ไปตั้งขัดตาทัพพม่าที่ด่านกรมช้าง (บริเวณอุทยานแห่งชาติเอราวัณในปัจจุบัน)</p> <p>การสำรวจพื้นที่ : การใช้เขาชนไก่เป็นจุดสังเกตการเคลื่อนทัพของพม่า</p> <p>พื้นที่การยิง : กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเมื่อเคลื่อนทัพมาถึงทุ่งลาดหญ้าก็มีพระราชบัญชาให้ตั้งค่ายขึ้น จากนั้นนำปืนขึ้นบนกำแพง ทั้งนี้เพราะการนำปืนใหญ่ขึ้นบนที่สูงนั้นจะมีอำนาจการยิง และพิสัย ที่มากกว่าการยิงในแนวราบ</p>	<p>การสำรวจพื้นที่ : โดยการจัดแบ่งกองทัพที่จะเข้าทางด้านเจดีย์สามองค์ออกเป็น 5 ทัพ ในที่นี้มีทัพแนวหน้านำโดย เมียนวุ่น แมงยี ยกทัพจำนวน 11,000 คน เป็นทัพหน้าคอยสำรวจเส้นทาง และอีกทัพ นำโดยเจ้าชายศิริธรรมราชา หรือตะแคงกามะ พระโอรสองค์ที่สามของพระเจ้าปดุง ยกทัพจำนวน 12,000 คน เป็นทัพหน้าให้กับกองทัพหลวง</p> <p>พื้นที่การยิง : พระเจ้าปดุงให้สร้างหอรบขึ้น จากนั้นให้ชนปืนใหญ่ขึ้นหอรบเพื่อยิงใส่ค่ายของกองทัพไทย ค่ายทหารทางฝ่ายไทยได้รับความเสียหายและล้มตายด้วยเช่นกัน ดังพระราชพงศาวดารที่ระบุว่า ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่าต่างสร้างหอรบชนปืนใหญ่ขึ้นยิงใส่กันและกัน ได้รับความเสียหายและล้มตายกันทั้งสองฝ่าย</p>
Cover and Concealment	<p>ที่กำบัง : ทางฝ่ายไทยเมื่อเคลื่อนกองทัพมาถึง ณ ทุ่งลาดหญ้า ก็มีพระราชบัญชาให้สร้างค่ายขึ้นหลายแห่ง</p>	<p>ที่กำบัง : เมื่อแนวหน้าของกองทัพพม่าถูกตักโจมตี ขณะออกจากช่องหุบเขา ณ ทุ่งลาดหญ้า ทัพที่ตามมานั้น จึงสร้างค่ายทหาร</p>

ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า (ต่อ)

OCOKA	ไทย	พม่า
Cover and Concealment	<p>ที่กำลัง : พระยามหาโยธา (แจ้ง คชเสนี) คุมกองทัพมอญจำนวน 3,000 คน ไปตั้งค่ายสกัดทัพพม่าที่ด่านกรามซ้าง</p> <p>ที่กำลัง : ทางฝ่ายไทยเมื่อเคลื่อนกองทัพมาถึง ณ ท่งลาดหญ้า ก็มีพระราชบัญชาให้นำไม้มาทำเป็นกระสุน</p> <p>การช่องพราง : พระองค์เจ้าขุนเณร ใช้ความได้ของภูมิประเทศ พื้นที่ป่าในการช่องพรางจากศัตรู และดักปล้นเสบียงทางฝ่ายกองทัพพม่า ดังพระราชพงศาวดารที่ระบุไว้ว่า “พระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทมีพระราชบัญชาให้พระองค์เจ้าขุนเณร นำกองกำลังจำนวน 1,500 คน ไปชุมนุมโจมตีเส้นทางลำเลียงเสบียงของพม่าแบบกองโจร ทำให้ฝ่ายพม่าประสบปัญหาไม่สามารถลำเลียงเสบียงไปยังลาดหญ้าได้”</p>	<p>ขึ้นเช่นกัน เพื่อมิให้กองทัพโจมตีกลับอย่างง่ายดาย</p> <p>ที่กำลัง : ทัพพม่าเองมีการสร้างหอรบขึ้นมากมาย เนื่องด้วยพื้นที่ที่เป็นช่องหุบเขานั้นมีป่าไม้จำนวนมาก</p>

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า (ต่อ)

OCOKA	ไทย	พม่า
<p>Obstacles: สิ่งกีดขวาง: สิ่งกีดขวางมีได้ทั้ง 2 แบบ คือ</p> <p>1 สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น</p> <p>2 สิ่งกีดขวางตามธรรมชาติ</p>	<p>สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น : ทางฝ่ายไทยเมื่อเคลื่อนกองทัพมาถึง ณ พง์ลาดหญ้า ก็มีพระราชบัญชาให้ค่ายทหารขึ้น “การตั้งค่ายในครั้งนั้น เป็นการตั้งค่ายแบบซึกปีกากถึงกันหมด”</p> <p>สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น : สร้างขวางหนาม เนื่องด้วยพื้นที่แห่งนี้มีป่าไม้จำนวนมาก จึงสามารถนำไม้มาสร้างสิ่งกีดขวางได้มากมาย</p>	<p>สิ่งกีดขวางที่มนุษย์สร้างขึ้น : เมื่อแนวหน้าของกองทัพพม่าถูกดักโจมตี ขณะออกจากช่องหุบเขา ณ พง์ลาดหญ้า ทพที่ตามมานั้น จึงสร้างค่ายทหารขึ้นเช่นกัน เพื่อมิให้กองทัพโจมตีกลับอย่างง่ายดาย</p>
<p>Key Terrain</p>	<p>ภูมิประเทศที่สำคัญ : ประเทศไทยได้ใช้เขาชนไก่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการสังเตทัพพม่า</p> <p>ภูมิประเทศที่สำคัญ : เนื่องด้วยขณะกองทัพพม่าออกจากช่องหุบเขา ณ พง์ลาดหญ้า แนวพื้นที่ทางออกเหมือนปากขวด ทำให้กองทัพขนาดใหญ่จึงถูกบีบให้เหลือเพียงน้อยนิดขณะออกจากช่องเขา ทำให้ทางผ่านไทยใช้ความได้เปรียบทางภูมิประเทศดักซุ่มโจมตี</p>	

ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูลความได้เปรียบทาง OCOKA ระหว่างไทยกับพม่า (ต่อ)

OCOKA	ไทย	พม่า
<p>Avenue of Approach: การเคลื่อนที่มี 2 แบบ 1 การเคลื่อนที่หาเป้าหมายเชิงรุก 2 การถอยทัพ</p>	<p>ผ่านไทยเป็นการเคลื่อนทัพแบบการเคลื่อนที่หาเป้าหมายเชิงรับ : กองทัพที่ 1 กรมพระราชวังหลังกรมหลวง อนุรักษ์เทเวศร์ เป็นจอมพล ถือพล 15000 คน ไปตั้งรับชั่วคราว ไม่ให้ข้าศึกถูกร้าเข้ามาที่เมืองนครสวรรค์ กองทัพที่ 2 กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นจอมพล ถือพล 30000 คน ไปตั้งที่ราดหญ้าเชิงเขาบรรทัดแควเมืองกาญจนบุรี เพราะเป็นที่กันดาร จะส่งเสบียงอาหารลำบากมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์สามารถถากกระสุนปืนด้วยไม้ ยิงข้าศึกได้ กองทัพที่ 3 เจ้าพระยาธรรม กับพระยายมราช เป็นแม่ทัพ ถือพล 5000 คน ไปตั้งรับที่ราชบุรี เพื่อรักษาทางลำเลียงเสบียงอาหารและยุทธโธปกรณ์ของกองทัพที่ 2 และดักโจมตีพม่าที่มาจาก ทวายและทางภาคใต้ กองทัพที่ 4 กองทัพหลวง ร.1 ตั้งรับอยู่ที่กรุงรัตนโกสินทร์ ถือพล 20000 คน เพื่อป้องกันพระนคร และเป็นกองหนุน ถ้าหากมีศึกหนักทางไหนจะยกทัพไปช่วยทางนั้น</p>	<p>การเคลื่อนที่หาเป้าหมายเชิงรุก : โดยพระเจ้าปดุง ผู้เป็นอาของพระเจ้าจิงกูจา ขึ้นครองราชย์ใหม่มีราชธานีว่าอมรปุระ หลังจากได้ปราบปรามเมืองอื่นๆ ไว้ได้โดยเรียบร้อยแล้ว ก็คิดกำเริบหมายปราบปรามเมืองไทยให้เป็นเมืองขึ้น จึงได้กรีธาทัพเป็น 9 ทัพ ด้วยกำลังพล 144000 คน โดยแบ่งออกเป็น 9 ทัพ เข้าตีเมืองรัตนโกสินทร์ ในวันพฤหัสบดี เดือนธันวาคม แรม 4 ค่ำเดือนมะเส็งปี พ.ศ. 2328 พระเจ้าปดุงกษัตริย์แห่งพม่าก็สั่งเคลื่อนพลออกจากเมฆะตามะ ซึ่งได้ยกทัพมา 5 ทางคือ ทางมะริด กำลังพล 11000 ทางเส้นทวาย กำลังพล 11000 ทางเส้นเชียงใหม่ กำลังพล 31000 ทางเส้นระแหง กำลังพล 5000 คน ทางด่าน เจดีย์ 3 องค์ มีกำลังพล 87900 คน แบ่งเป็นทัพข้าง 500 ทัพม้า 8400 และพลเดินเท้า 79000 กำลังพลทั้งสิ้นรวม 1447900</p>

บทที่ 5

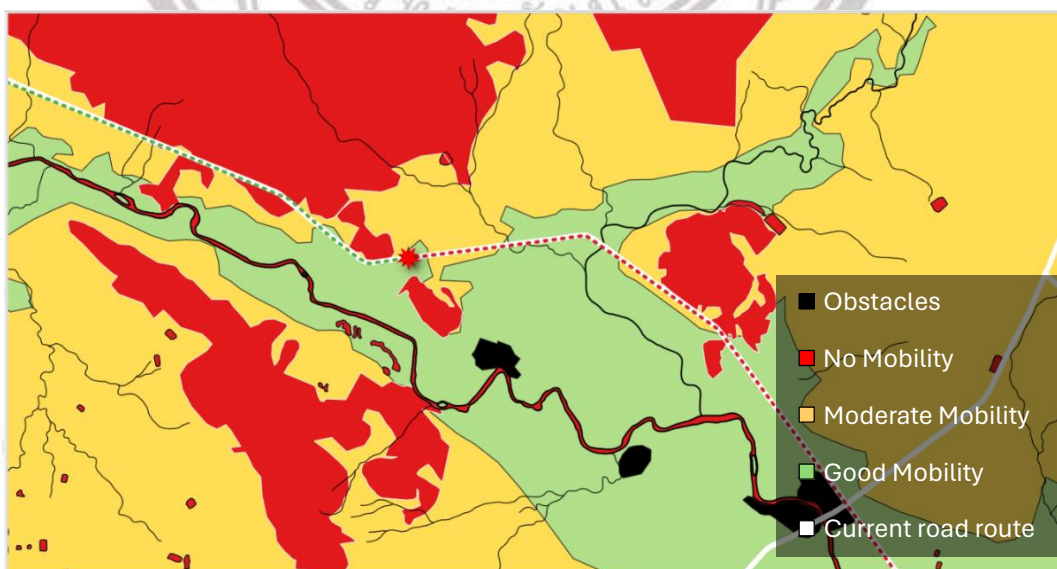
บทสรุป

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ภูมิประเทศที่แม่นยำและทันเวลาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสนามรบ เทคนิคทั่วไป จำเป็นต้องได้รับการอัปเดต ความพร้อมใช้งานของข้อมูลต่างๆ เช่น แผนที่ดิจิทัลและภาพถ่ายดาวเทียมที่มีความละเอียดสูง การตีความลักษณะภูมิประเทศผ่านแนวทางที่เน้นความรู้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับการวางแผนสงครามในยุคสมัยใหม่

5.2 อภิปรายผล

ในการซ้อนทับข้อมูลแต่ละชั้น ซ้อนทับกันและเปรียบเทียบผลลัพธ์ สามารถสร้างแผนที่ เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.) เพื่อกำหนดเส้นทางการเดินทางที่เหมาะสม (Baijal, M.R et, al, 2018) จากนั้นจึงสามารถเปรียบเทียบแผนที่นี้กับหลักการของ OCOKA เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้รับสอดคล้องกับหลักการ เมื่อแผนที่สอดคล้องกับหลักการของ OCOKA กองทัพไทยก็สามารถข่มขู่โจมตีจากภูเขาต่างๆ ได้ ตามสมมติฐานทางประวัติศาสตร์

ภาพ 26 แผนที่ เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.)

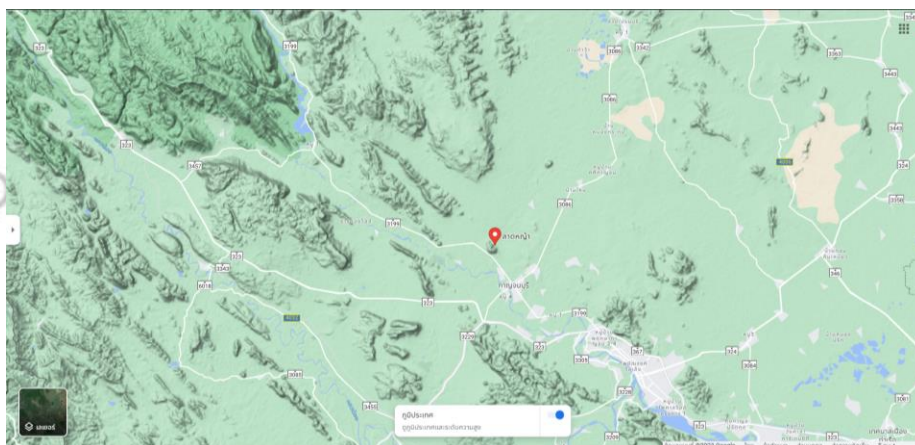
5.2.1 แผนที่เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.) รายมีละเอียดดังนี้

- พื้นที่สีแดง เป็นลักษณะไม่สามารถเดินทัพผ่านได้ เป็นที่ป่าไม้ ภูเขา เทือกเขา เส้นแหล่งน้ำหรือแม่น้ำที่ไม่สามารถเดินเท้าผ่านได้
- สีเหลือง เป็นลักษณะสามารถเดินทัพผ่านได้ มีอุปสรรคบ้างเล็กน้อย เป็นในส่วนของเนินสันเขาที่ไม่สูงมากนัก ต้นไม้ และลำธาร
- สีเขียว เป็นลักษณะที่ดีแก่การเคลื่อนทัพ พื้นที่เป็นที่ราบ ไม่มีแม่น้ำขวางกั้น
- สีดำ เป็นลักษณะของสิ่งปลูกสร้าง เช่น หมู่บ้าน เมือง เป็นต้น

5.2.2 พื้นที่สันนิษฐานเบื้องต้น

เส้นสีขาว เป็นลักษณะของถนนในปัจจุบัน ซึ่งหากเปรียบเทียบช่วงระยะเวลาประมาณ 200 ปี ก่อน สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 เส้นทางถนนในปัจจุบันจะพัฒนามาจากเส้นทางที่ใช้ ค้าขาย เส้นทางระหว่าง ในอดีต จึงสันนิษฐานเบื้องต้นว่าถนนเส้นนี้ในปัจจุบันมีพัฒนามาจากอดีต

จุดที่เป็นดาวสีแดง ใช้เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงจุดสู้รบในอดีต โดยสันนิษฐานจากบทความที่ได้กล่าวไว้ในภูมิศาสตร์บกิณกะ เรื่องภูมิศาสตร์คู่กรุงรัตนโกสินทร์ที่เขียนไว้โดย (ประเสริฐ วิทยารัฐ, 1982) ที่ระบุว่า “การเดินทัพจะลงมาตามลำน้ำแควน้อย เรื่อยมาจนถึงตอนใต้ของอำเภอทองผาภูมิในปัจจุบัน กองทัพจึงเดินตัดข้ามภูเขาเตี้ยๆ มาสู่แควใหญ่ จุดที่ข้ามคือตำบล ท่ากระดาน จากนั้นจะลงมาตามแควใหญ่ลำน้ำแควใหญ่จะมีภูเขาขนาดทั้งสองด้าน แนวภูเขาจะสิ้นสุดที่ตำบลลาดหญ้าดั่งนั้น ชัยภูมิลาดหญ้าจึงเป็นปากขวด หรือเป็นช่องทางที่ข้าศึกจะลอดออกมา”

ภาพ 27 แผนที่แสดงสภาพภูมิประเทศ (2023) ใช้ตรวจหาจุดพื้นที่สู้รบในศึกสงครามเก้าทัพที่ลาดหญ้า

การตั้งรับในครั้งนั้นมีการตั้งค่ายซักปีกกาถึงกันหมด เรียกว่า เมื่อพม่าเข้าตีกรอดออกมาจากช่อง เขาก็เข้าตีเลยไม่ให้ตั้งตัวติด เมื่อกองทัพหน้าถูกสกัดทัพอื่นๆก็ติดซังกเป็นตอนๆ ตามพงศาวดารที่ระบุว่า (ข้า บุนนาค, เจ้าพระยา 1998). ทัพที่ 6 ติดอยู่ที่หาดินแดง ทัพที่ 7 ติดอยู่ที่สามศพ ส่วนทัพหลวงซึ่งพระเจ้าปดุงทรงคุมมาเองเพิ่งรวมเข้ามาทางด้านพระเจดีย์สามองค์

เส้นประสีเขียว เป็นจุดแสดงถึงเส้นทางการเคลื่อนทัพผ่านพม่า โดยลากจุดตามเส้นสีขาว ที่เป็นลักษณะของถนนในปัจจุบัน

เส้นประสีแดง เป็นจุดแสดงถึงเส้นทางการเคลื่อนทัพฝ่ายไทย โดยลากจุดตามเส้นสีขาว ที่เป็นลักษณะของถนนในปัจจุบัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

- 1.แผนที่ เคลื่อนที่สภาพภูมิประเทศ (Cross Country Movement: CCM.) เป็นการใช้กระบวนการวิเคราะห์ด้วยการซ้อนทับข้อมูลจากผลการวิเคราะห์จากภูมิศาสตร์สำหรับฐานความรู้ เมื่อนำข้อมูลมาซ้อนทับ แล้วหาค่าน้ำหนักที่ใกล้เคียงกันจึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกับการเคลื่อนที่ผ่านสภาพภูมิประเทศ
- 2.ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้จากการศึกษาตามพระราชพงศาวดารของสงครามเก้าทัพ สอดคล้องกับหลักการของ OCOKA ระหว่างกองทัพไทยและกองทัพพมามากน้อยเพียงใด
- 3.การศึกษาเป็นการเปรียบเทียบหลักการ OCOKA ระหว่างกองทัพไทยและกองทัพพม่า ณ ทุ่งลาดหญ้าในจังหวัดกาญจนบุรีเท่านั้น
- 4.การศึกษาครั้งหน้าควรเปรียบเทียบหลักการ OCOKA ในช่วงสงคราม 9 ทัพกับพื้นที่สู้รบทางฝั่งเหนือ และฝั่งใต้ด้วยเช่นกัน
- 5.การศึกษาในอนาคต ถ้ามีการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในศึกสงคราม 9 ทัพ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการ OCOKA เพื่อปรับปรุงความแม่นยำของการตรวจสอบความถูกต้อง

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

บรรณานุกรม

ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา (1998 พิมพ์ครั้งที่ 6). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์*

รัชกาลที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ, กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์

กรมศิลปากร พ.ศ.๒๕๓๑.

นายต่อ (แปล) (2019). *มหाराชวงศ์ พงษาวดารพม่า* / กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.

ประเสริฐ วิทยารัฐ (1982) *ภูมิศาสตร์คู่อุรุกรัตนโกสินทร์* ภาควิชาภูมิศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรมเทพฯ

ราชบัณฑิตยสภา (ผู้รวบรวม). (1930). *พงษาวดารเมืองสงขลา* ภาคที่ 53.

พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร. [นางสวิง เสวตะทัต พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายพันตำรวจเอก พระยาอาชญาพิทักษ์ (เกษ สุนทรรัตน์) เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. 2473].

สุเจน กรรพฤทธิ, 2019 *บทความเล่าใหม่ เพื่อเข้าใจสงคราม 9 ทศ*” ในนิตยสารสารคดี

สุนทร, ชุตินธรานนท์, (2019 พิมพ์ครั้งที่ 15). *พม่ารบไทย: ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับ*

พม่า. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ:มติชน, พ.ศ.๒๕๖๒.

หอย อภิศักดิ์ (2023) *สงครามเก้าทัพ ในมุมมองพม่า* (ภาค 1.2), No.88 รุ่นเก่า...เล่าเกร็ด,

บริษัท 2รีด กัด (สำนักงานใหญ่) เลขที่ 990 อาคารอับดุลราฮิม กรุงเทพฯ

หอย อภิศักดิ์ (2023) *สงครามเก้าทัพ ในมุมมองพม่า* (ภาค 2.2), NO.89 รุ่นเก่า...เล่าเกร็ด,

บริษัท 2รีด กัด (สำนักงานใหญ่) เลขที่ 990 อาคารอับดุลราฮิม กรุงเทพฯ

Amarsaikhan D., Blotevogel, H.H., Ganzorig, M. and Moon, T.H, (2009) *Applications of remote sensing and geographic information systems for urban land-cover*

changes studies in Mongolia, Geocarto-International, A Multi-Disciplinary

Journal of Remote Sensing and GIS, Vol. 24, No. 4, August 2009, pp.257-271.

Amarsaikhan D., et. al. (2013) *Knowledge-based Classification of Quickbird Image of*

Ulaanbaatar City, Mongolia American Journal of Signal Processing 2013, 3(3):

71-77

Archived copy. คลังข้อมูลเก่าเก็บจากแหล่งเดิมเมื่อ 2015-12-25. สืบค้นเมื่อ 2023-10-20.

https://web.archive.org/web/20120514195207/http://www.m-culture.go.th/detail_page.php?sub_id=525

Baijal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K., (2018). *A GIS-Assisted Knowledge-Based Approach for Military Operations*. Retrieved August 12, 2023, from <https://www.geospatialworld.net/article/a-gis-assisted-knowledge-based-approach-for-military-operations/>

Baker, Chris; Phongpaichit, Pasuk (2014). *A History of Thailand (3 ed.)*. Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139656993. ISBN 9781139656993. S2CID 15309895

Lat Ya Subdistrict Administrative Organization., (2023). Khao Chon Kai Area: *9 Armies Battlefield*. Retrieved August 12, 2023, from <https://www.ladya-sao.go.th/Main/PlaceotopPreview/id/9>.

National Park Service., (2009). Cultural Landscape Report: *Vicksburg National Military Park*. Atlanta, Georgia, USA. Retrieved August 12, 2023, from <https://parkplanning.nps.gov/document.cfm?parkID=411&projectID=19204&documentID=27908>

Nikolopoulos C., (1997). Expert Systems: *Introduction to First and Second Generation and Hybrid Knowledge-Based Systems*, Marcel Dekker Inc, USA.

Pailoplee, S., 2021. *Kanchanaburi: Geography, Maps*. Retrieved August 12, 2023, from <http://www.mitrearth.org/m3-kanchanaburi/>

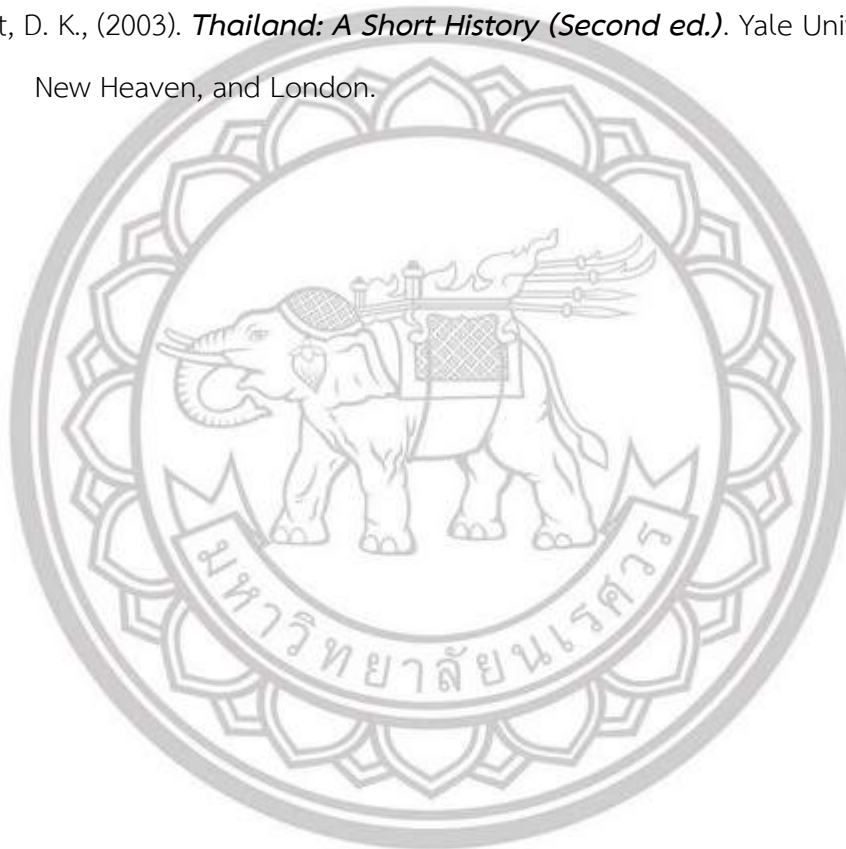
Thiphakorawong, Chaophraya (Kham Bunnag)., (2019). *The Royal Chronicles of Rattanakosin, King Rama I*. Thai quality books, Bangkok.

Tourism Authority of Thailand., (2023). *The Nine-Army Battle Historical Park*.

Retrieved August 12, 2023, from <https://www.tourismthailand.org/Attraction/the-nine-army-battle-historical-park>

Wittayarat, P., (1992). *Geography Miscellaneous*. R. printing, Bangkok.

Wyatt, D. K., (2003). *Thailand: A Short History (Second ed.)*. Yale University Press.
New Heaven, and London.

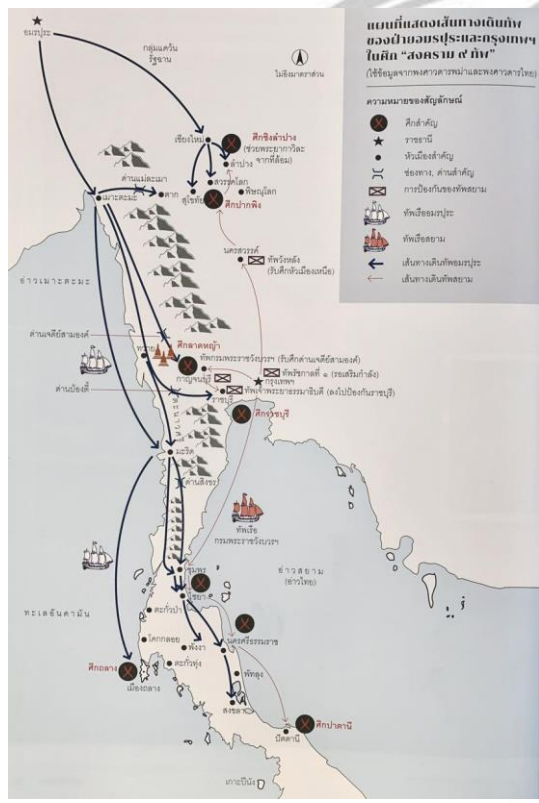
ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก การศึกษาประวัติศาสตร์ในเรื่องสงคราม 9 ทัพ การสู้ระหว่างไทยและพม่า

ภาพ 28 โดย สุเจน กรรพฤทธิ์, 2019 : บทความเล่า

ภาพ 29 The Siamese army formation at the Battle of Thung Lat Ya, Bangkok National Museum

ใหม่ เพื่อเข้าใจสงคราม 9 ทัพ ในนิตยสารสารคดี

ภาพ 30 วีดิโอบรรยาย
ประวัติสงครามเก้าทัพ
โดยอาจารย์ยอด

ลิงค์วิดีโอ : <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=727S632Zlzc>

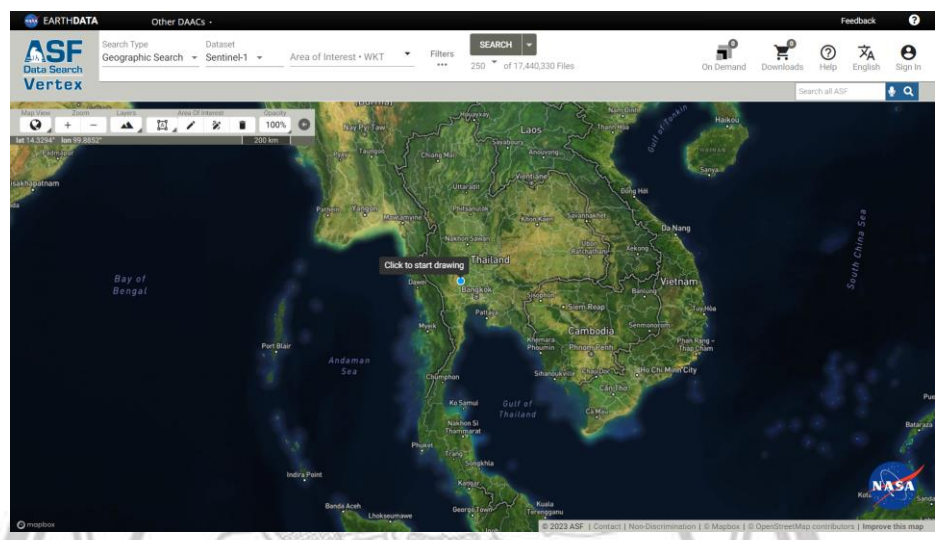
ภาพ 31 ตราประจำจังหวัด
ภูเก็ต รูปท้าวเทพกระษัตรี
และท้าวศรีสุนทร

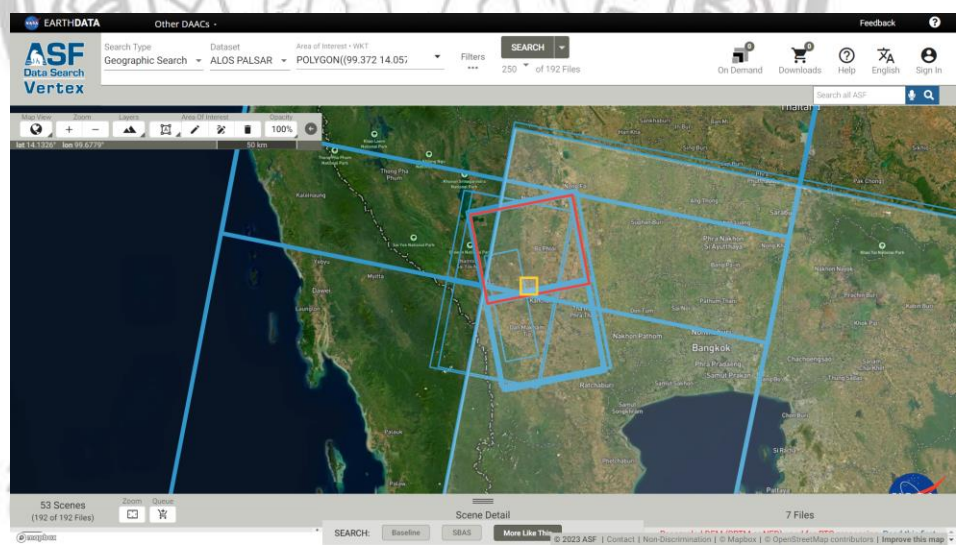
ภาพ 32 บทสรุปสงคราม
9 ทัพ ในเว็บไซต์

<https://www.designlandclub.com/post133>

ภาคผนวก ข การศึกษา ดาวโหนดข้อมูลภูมิประเทศ

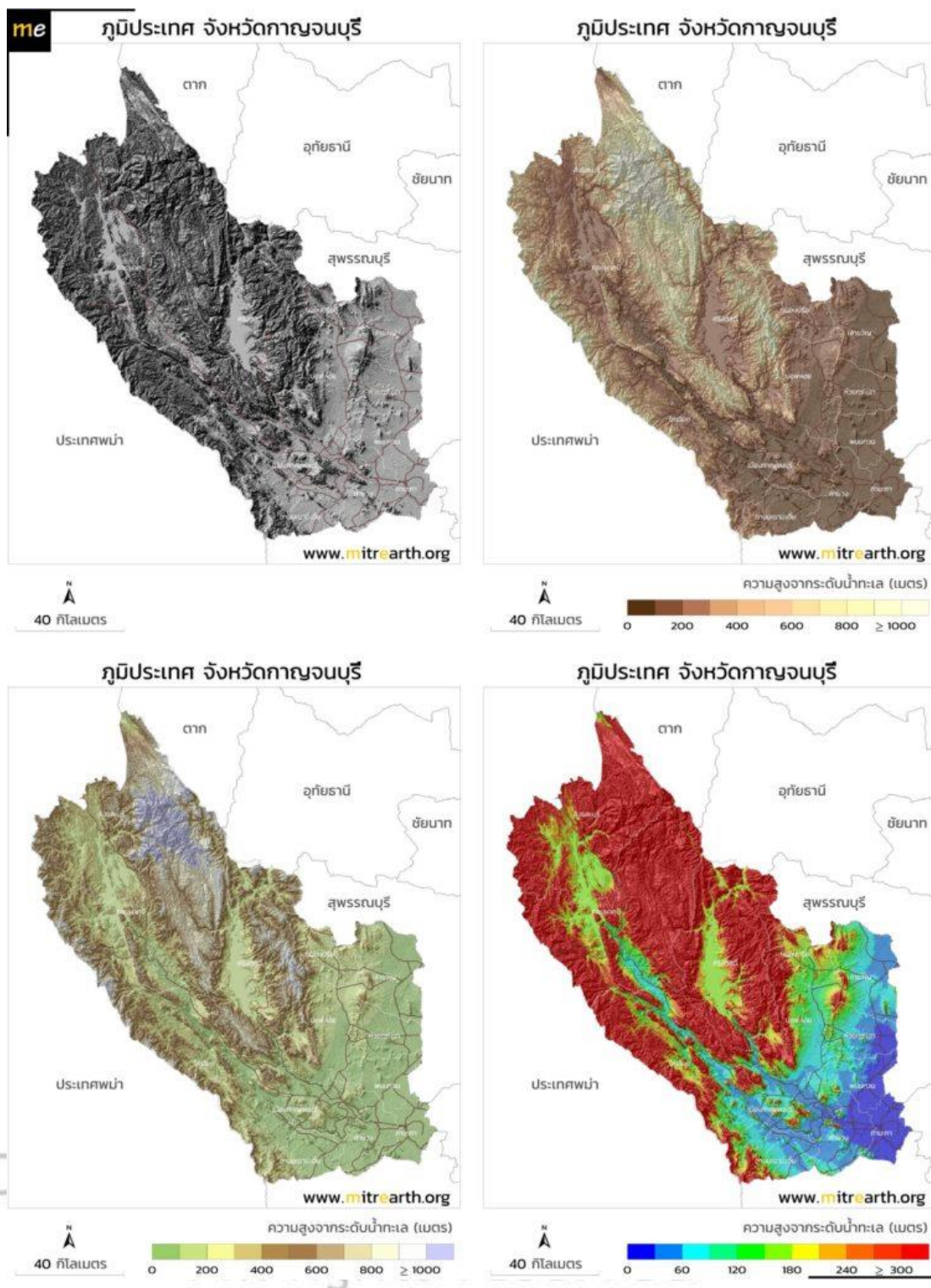

ภาพ 33 การเลือกตำแหน่งพื้นที่ต้องการศึกษา ข้อมูลใน EARTHDATA

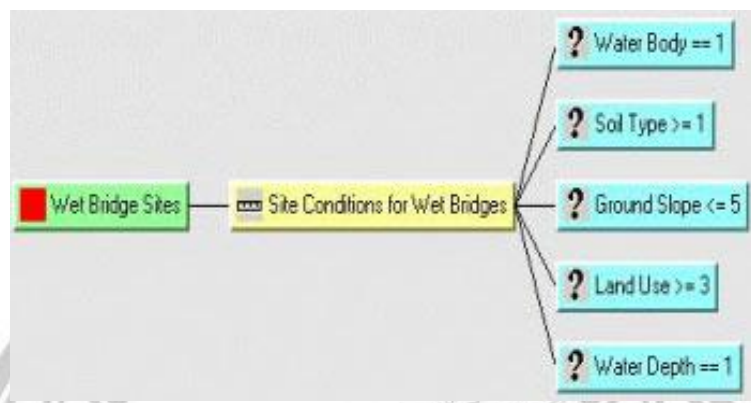
ภาพ 34 การดาวโหนดชุดข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศใน EARTHDATA

Copyright by Naresuan University
All rights reserved

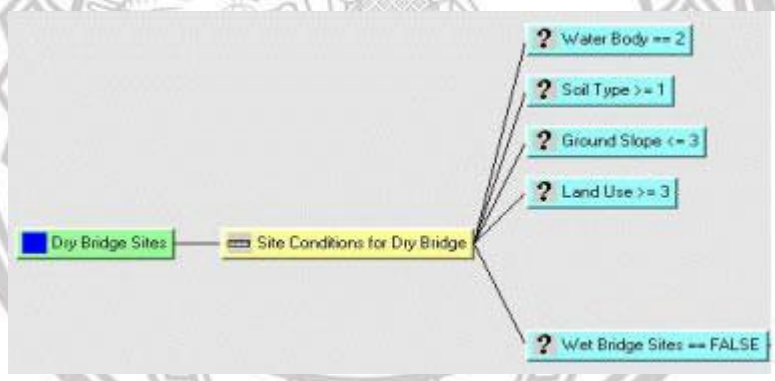

ภาพ 35 เว็บไซต์ <https://www.mitrearth.org/m3-kanchanaburi/> โดย Pailoplee, S., (2021)

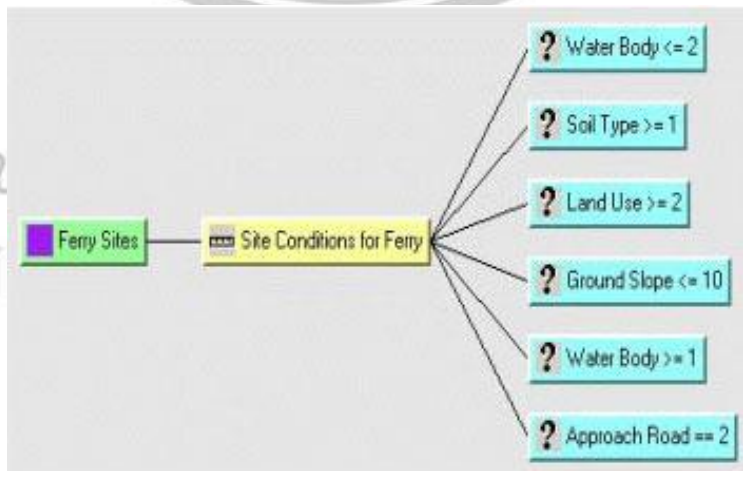
ภาคผนวก ค ข้อมูลภาพระเบียบวิธีวิจัย (Bajjal, M.R., Arora, M.K., and Ghosh, S.K.,2018.)
สร้างกฎสำหรับฐานความรู้ (Knowledge base)

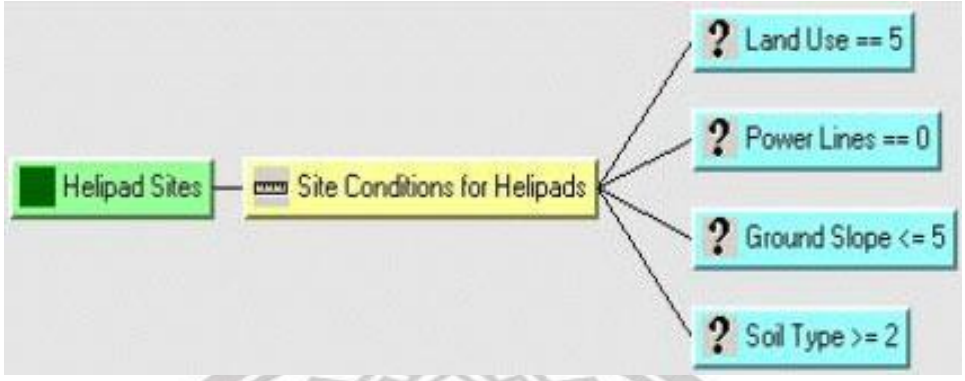
ภาพ 36 Knowledge base for Selection of Wet Bridging Sites

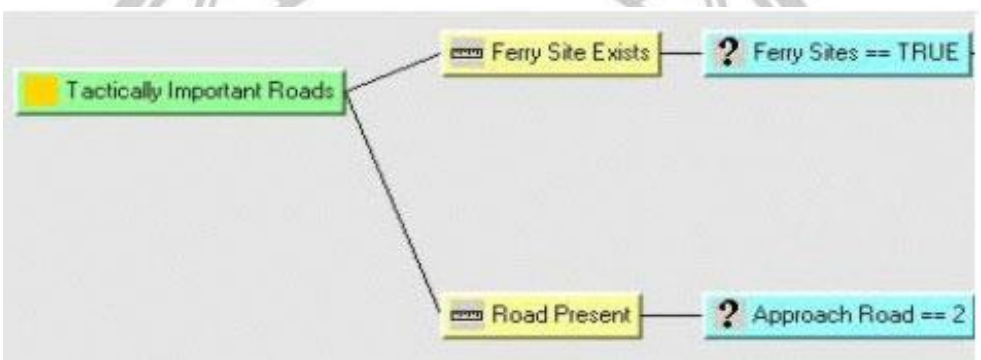
ภาพ 37 Knowledge Base for Selection of Dry Bridging Sites

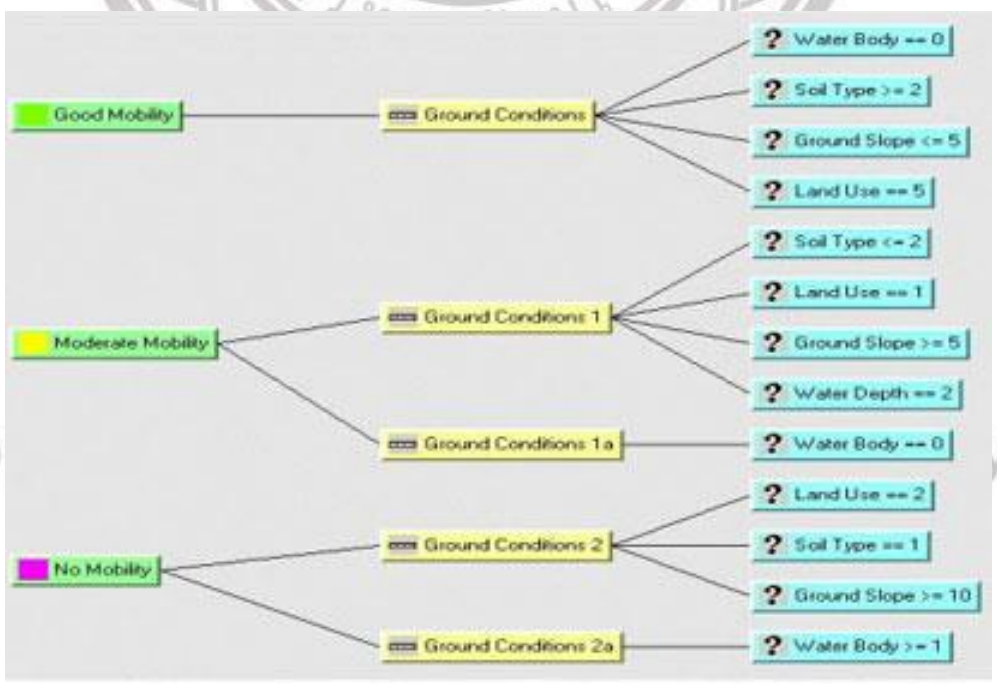
ภาพ 38 Knowledge Base for Selection of Ferry Sites

ภาพ 39 Knowledge Base for Selection of Helipad Sites

ภาพ 40 Knowledge Base for Identification of Tactically Important Roads

ภาพ 41 Knowledge Base for Preparation of Vehicle Mobility Maps

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ สกุล นายกิตติธัช นาคศรี

วัน เดือน ปีเกิด 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544

สถานที่อยู่ปัจจุบัน 35/6 หมู่ 5 ถนนวิจิตรสงคราม ตำบลกะทู้
อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต 83120

ตำแหน่ง นักศึกษาชั้นปีที่ 4

สถานที่ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2556 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา
โรงเรียน อบจ.บ้านไม้เรียบ (ตันติโกวิทบำรุง)
พ.ศ. 2562 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
โรงเรียนदारุ่งวิทยา สายวิท-คณิต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Copyright by Naresuan University

All rights reserved